

imperitis, tam incredibilia humane rationi prædicantibus, sine illis miraculis credidisse, quam illa ipsa miracula, quæ per eos facta narrantur. Probabile igitur fidei argumentum est, quod ex miraculis sanitur, quia per fidem sapè, sine fide rarò admodum fieri solent. Et cum fiunt, non ad probandam eorum, qui faciunt; sed eorum, qui veram fidem habent, fieri solent. Nec enim Balaam futura prædicando suam ipsius; sed populi potius Dei, adversus quem conductus fuerat, fidem confirmavit; et ferè omnia miracula, quæ per hæreticos facta fuisse legitimus, quæ paucissima sunt, huiusmodi esse constat; qualia ea, quæ in ecclesiasticis historiis, et apud Anastasium in questionibus Scripturæ recensentur. Est etiam argumentum à miraculis ductum; si non omni, unà saltem, aut duabus etiam ex partibus necessarium. Nam etsi non necessariò sequitur, eum qui miracula faciat, veram habere fidem; tamen necessariò sequitur, eam, in quâ frequentia et quasi ordinaria miracula fiant, veram esse Ecclesiam; quia etsi aliquando Deus per privatos extra Ecclesiam suam homines miracula fieri permittat, sicut et per asinum fecit Balaam, quæ in Ecclesiâ certè non erat, tamen nulli generaliter hominum societati, nisi Ecclesiæ suæ ordinariam faciendi miracula concessit potestatem. Magis etiam necessarium est, quod alteræ ex parte per negationem ducitur, in quâ miracula nulla fiant, eam veram Ecclesiam esse non posse, quia scimus Christum Ecclesiæ suæ potestatem ad faciendi miracula dedidisse. Itaque rectè hinc probare possumus Calvinistarum, Lutheranorum, Anabaptistarum, et cæterarum eorum, qui hodiè regnant, hæreticorum congregationes non veras Ecclesias, sed synagogas esse Satane, quia in nullâ earum unquam miraculum visum est. Obijciunt hoc loco Hieronymus et Aug. neminem posse dicere *Jesus, nisi in Spiritu sancto*, 1 Cor. 12, 3. Quomodo ergo possunt non solum dicere *Domine, Domine*, sed etiam nomine Christi miracula facere, qui Spiritum sanctum non habent? Respondent dicere *Jesus eo in loco non significare verbum dicere; sed factis; id est, Christum non solum fide confiteri, sed moribus etiam exprimere, quod manifestum est neminem sine Spiritu sancto facere posse.*

VERS. 23. — *ET TUNC*. In illâ die, de quâ dixerat verus præcedenti, coram omnibus hominibus, quando revelebatur abscondita tenebrarum, quasi dicat usque ad illam diem patiar ac dissimulabo, et quasi paleas granis in arca mixtas relinquam; tunc discernam, tunc ventilabo. Hieronymus, auctor Imperf. et Beda.

CONFITEBOR. Auctor Imperf. hom. 19, pro *ἁπολόγητον*, confitebor, videtur legisse, *ἑυχεται*, iurabo, quod benè admodum congruit. Jurare autem intelligit dicere: *Amen, amen dico vobis, nescio vos*, ut c. 23, 12. Alii interpretantur, *confitebor*, id est, publicè profitebor me eos non nosse, ut Hieronymus. videtur autem simulatè eorum confessioni veram suam confessionem opponere, quasi dicat illi me coram hominibus fidei confessi sunt; ego eos coram Patre meo verè confitebor, sed me eos minime cognoscere; sicut è contra-

rio de iis qui verè eum sincerèque confitentur, dicit, c. 10, 52: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo.*

NUMQUAM NOVI VOS. Theophylact. me tum quidem, cum miracula faceretis. Omnes veteres auctores observaverunt, imprimisque Origenes, in c. 8, ad Rom., cognoscendi verbum hoc loco, aliisque similibus non cognitionem, sed affectum approbationemque significare, ut, *ego cognosco oves meas*, Joan. 10, 14; et: *Cognovit Dominus qui sunt ejus*, 2 Tim. 2, 19, et, *nescio vos*, Matth. 23, 12, et Luca 13, 25. Omnes enim Deus cognoscit, sed non omnes pro suis approbat. Sensus ergo multiplex hujus loci esse potest, aut, *numquam novi vos*, id est, nunquam vos pro meis habui, nunquam in predestinatorum numero posui, aut, *numquam pro veris habui prophetas*, quales vos esse simulabatis, quod videtur ad hunc locum ubi de dignoscendis falsis prophetis agitur, magis accommodatum. VERS. 24. — *OMNIS ERGO*. Disputaverat propriè de falsis prophetis, concludit generaliter de omnibus hominibus.

QUI AUDIT VERBA HÆC. Quidam ad ea referunt quæ supra tribus capitibus dicta sunt, ut auctor Imperf. Certius est generaliter de omnibus Christi verbis intelligere, itaque interpretor *verba hæc*, id est, huiusmodi, hæc et similia, aut hæc, id est, mea, quia illa, quæ ante dixerat, ipsius erant verba, et solet ex uno aliquando individuo totum genus significari.

QUI ÆDIFICAT. Ædificare est in Christum credere, 1 Cor. 3, 10. Hujus ædificii duplex esse dicit fundamentum, arenam et petram. Arenam vocat solum fidem operibus vacuum, vers. 26, et *omnis, qui audit verba hæc, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam*. Petram vocat bona opera, vers. 24: *Omnis ergo, qui audit verba hæc, et facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ædificavit domum suam super petram*. Unde duo contra duos Calvinistarum errores colliguntur. Alterum, solum fidem ad salutem non satis esse; alterum, bona opera, quæ adjuncta sunt fidei, non solum justificare, et ad salutem plurimum valere, sed firmissimum etiam salutis nostræ esse fundamentum. Neque huic sententiæ illa contraria est, 1 Cor. 3, 11: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus*. Multi enim in eodem fundamento lapides sunt, summus et primus solus est Christus et præter illud fundamentum aliud nemo potest ponere. Super illum autem alia etiam sunt, quæ eo nituntur fundamenta; nam et apostoli et propheta fundamentum appellantur, sed ipso summo angulari lapide Christo Jesu, Ephes. 2, 20, et Apoc. 21, 14. Sic etiam fides et opera duo sunt fundamenta, utrumque etiam ac firmissimo fundamento nititur Christo. Sed sola fides arena super petram posita est, quæ quamvis constans, quamvis inconcussa petra, faciliè per se ipsa dilabitur, et quidquid superædificatum est, in ruinam trahitur; opera petra super petram, quæ nullâ pluvîâ, nullo vento, nullius impetu fluminis labefactatur. Pluviam autem, ventum, et flumen, nonnulli ita distinguunt,

quasi tribus rebus tres res aliæ significantur. Probabilis Christum tribus rebus, quibus potissimum adificia labefactari solent, eandem diem judicii, quasi terribilem quamdam tempestatem, describere voluisse, ut Psal. 49, 3: *Deus manifestè veniet, Deus noster et non silebit; ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida*. Docet ergo Christus eos, qui bona habuerint opera, firmiter in judicio staturos esse; alios quantumcumque fidem habuerint, causâ casuros. Non enim resurgunt impii in judicio, Hebr. ἄβυσσος non stabunt, sicut orator ille Latinus loquitur, cum in senatu pulcherrimè stareturus.

CAPUT VIII.

1. Cum autem descendisset de monte, secute sunt eum turba multe.

2. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.

3. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo, mundare. Et confestim mundata est lepra ejus.

4. Et ait illi Jesus: Vide, nemini dixeris; sed vade, ostende te sacerdoti, et offer munus quod præcepit Moyses, in testimonium illis.

5. Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum centurio, rogans eum,

6. Et dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, et malè torquetur.

7. Et ait illi Jesus: Ego veniam, et curabo eum.

8. Et respondens centurio, ait: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.

9. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; et dico huic: Vade, et vadit; et alii: Veni, et venit; et servo meo: Fac hoc, et facit.

10. Audiens autem Jesus, miratus est, et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.

11. Dico autem vobis quod multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac, et Jacob in regno celorum;

12. Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, et stridor dentium.

13. Et dixit Jesus centurioni: Vade, et sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illâ horâ.

14. Et cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, et febricitantem.

15. Et tetigit manum ejus, et dimisit eam febris, et surrexit, et ministrabat eis.

16. Vespere autem facta, obtulerunt ei multos clamorantes habentes; et ejiciebat spiritus verbo, et omnes malè habentes curavit:

17. Ut admiraretur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, et agrotationes nostras portavit.

18. Videns autem Jesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum.

19. Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequar te quocumque ieris.

20. Et dixit ei Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinat.

21. Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permitte me primùm ire, et sepelire patrem meum.

2. Et voilà qu'un lépreux venant à lui l'adora, en lui disant: Seigneur, si vous voulez, vous pouvez me guérir.

3. Et Jésus étendant la main, le toucha, et lui dit: Je le veux, soyez guéri. Et à l'instant sa lepra fut guérie.

4. Et Jésus lui dit: Gardez-vous bien de parler de ceci à personne; mais allez vous montrer au prêtre, et offrez le don prescrit par Moïse, afin que cela leur serve de témoignage.

5. Jésus étant entré dans Capharnaüm, un centurion vint à lui, le priant,

6. Et disant: Seigneur, mon serviteur est malade de paralysie dans ma maison, et il souffre extrêmement.

7. Et Jésus lui dit: J'irai et je le guérirai.

8. Mais le centurion lui répondit: Seigneur, je ne suis pas digne que vous entriez dans ma maison; mais dites seulement une parole, et mon serviteur sera guéri.

9. Car je suis un homme soumis aussi à d'autres, ayant des soldats sous moi; je dis à l'un: Allez, et il va; et à l'autre: Venez, et il vient; et à mon serviteur: Faites cela, et il le fait.

10. Jésus entendant ces paroles fut dans l'admiration, et dit à ceux qui le suivaient: Je vous le dis en vérité, je n'ai point trouvé une si grande foi dans Israël.

11. Aussi je vous déclare que plusieurs viendront d'Orient et d'Occident, et s'assoieront dans le royaume des cieux avec Abraham, Isaac et Jacob;

12. Mais que les enfants du royaume seront jetés dans les ténèbres extérieures: c'est là qu'il y aura des pleurs et des grincements de dents.

13. Alors Jésus dit au centurion: Allez, et qu'il vous soit fait selon que vous avez cru. Et à l'heure même son serviteur fut guéri.

14. Jésus étant venu en la maison de Pierre vit sa belle-mère qui était au lit et qui avait la fièvre.

15. Et il lui toucha la main; et la fièvre la quitta, de manière que, s'étant levée, elle se mit à les servir.

16. Sur le soir on lui présenta plusieurs possédés; et d'une parole il chassait les malins esprits, et il guérit tous ceux qui étaient malades.

17. Afin que cette parole du prophète Isaïe fût accomplie: Il a pris lui-même nos infirmités, et il s'est chargé de nos maladies.

18. Or Jésus, se voyant environné d'une grande foule, donna ordre de passer à l'autre bord.

19. Et un scribe s'approchant lui dit: Maître, je vous suivrai en quelque lieu que vous alliez.

20. Et Jésus: Les renards ont leurs tanières, et les oiseaux du ciel ont leurs nids, mais le Fils de l'homme n'a pas où reposer sa tête.

21. Un autre de ses disciples lui dit: Seigneur, permettez-moi auparavant d'aller ensevelir mon père.

22. Jesus autem ait illi : Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

23. Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus.

24. Et ecce motus magnus factus est in mari; ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat.

25. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, et suscitaverunt eum, dicentes : Domine, salva nos, perimus.

26. Et dicit eis Jesus : Quid timidi estis, modice fidei ? Tunc surgens, imperavit ventis et mari ; et facta est tranquillitas magna.

27. Porro homines mirati sunt, dicentes : Qualis est hic, quia venit et mare obediunt ei ?

28. Et cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes demonia, de monumentis exeuntes, savi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam.

29. Et ecce clamaverunt, dicentes : Quid nobis et tibi, Jesu, Fili Dei ? Venisti huc ante tempus torquere nos ?

30. Erat autem non longè ab illis grex porcorum porcorum pascentium.

31. Demones autem rogabant eum, dicentes : Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

32. Et ait illis : Ite. At illi exeuntes, abiierunt in porcos, et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare, et mortui sunt in aquis.

33. Pastores autem fugerunt : et venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia, et de eis qui demonia habuerant.

34. Et ecce tota civitas exiit obviam Jesu : et viso eo rogabant, ut transiret ad finibus eorum.

VERS. 1. — CUM AUTEM DESCENDISSET. Hieron., Chrysost., hom. 26 ; auctor Imperfecti, 21, ita hoc interpretantur, quasi omnia, quæ tribus superioribus capitibus dicta sunt, in monte à Christo tradita fuerint. Id non ita esse, c. 6, 1, probavimus. Dicit ergo Matthæus : *Cum descendisset de monte*, non quòd omnia superiora in monte dixisset ; sed quòd cum, c. 5, 1, scripsisset, eum, ut turbam hominum fugeret, in montem ascendisse, ibique ad apostolos concionem habuisse ; ejusque concionis occasione alias quoque ejus conciones recitasset, volens nunc exponere, quid postea sequentibus iterum fecisset turbis, necesse habuit dicere eum de monte descendisse. Nec enim eum turbe, nisi in campo, sequi poterant. Dicit aliquis cur tum cum, c. 6 et 7, eas conciones retulit, quas ad easdem turbas Christus habuerat, non dixit evangelista de monte descendisse, neque turbas eum secutas esse. Respondeo non fuisse necessarium dicere eum de monte descendisse, nisi ut redderetur

VERS. 4. — CUM DESCENDISSET. Luc. c. 6, ait stetit eum in loco campæstris. Utrum idem sit sermo habuit à Domino, qui à Matthæo commemoratur, dubitavi. Quòd Matthæus dicat in monte hunc habitum esse sermonem à Domino sedente, Lucas autem in loco campæstris à Domino stantem... Quamquam etiam illud potest occurrere in aliquo excelso parte montis, primo cum solis discipulis Dominum fuisse, quando ex eis illos

22. Mais Jésus lui dit : Suivez-moi, et laissez aux morts le soin d'ensevelir leurs morts.

23. Et Jésus étant entré dans la barque, ses disciples le suivaient :

24. Et voilà qu'il s'éleva sur la mer une si grande tempête que la barque était couverte de flots ; et lui cependant dormait.

25. Alors ses disciples s'approchèrent de lui, et le réveillèrent, en lui disant : Seigneur, sauvez-nous, nous périssons.

26. Jésus leur répondit : Pourquoi avez-vous peur, hommes de peu de foi ? Alors se levant, il commanda aux vents et à la mer, et il se fit un grand calme.

27. Alors ceux qui étaient présents furent saisis d'étonnement, et ils disaient : Quel est celui-ci, à qui les vents et la mer obéissent ?

28. Jésus étant arrivé à l'autre bord du lac, dans le pays des Geraséniens, deux possédés, qui étaient si furieux que personne n'osait passer par ce chemin-là, sortirent des sépulchres et vinrent à sa rencontre.

29. Et voilà qu'ils se mirent à crier, disant : Jésus Fils de Dieu, qu'y a-t-il entre vous et nous ? Etes-vous venu ici pour nous tourmenter avant le temps ?

30. Or, il y avait non loin d'eux un grand troupeau de porceaux qu'ils paissaient.

31. Et les démons le priaient, en lui disant : Si vous nous chassez d'ici, envoyez-nous dans ce troupeau de porceaux.

32. Et il leur dit : Allez. Et étant sortis, ils entrèrent dans les porceaux ; et voilà que tout le troupeau courut avec impétuosité se précipiter dans la mer, et ils moururent dans les eaux.

33. Alors ceux qui les gardaient, s'enfuirent, et étant venus à la ville, ils raconteront tout ceci, et ce qui était arrivé aux possédés.

34. Aussitôt toute la ville sortit au devant de Jésus ; et l'ayant vu, ils le supplièrent de sortir de leur pays.

COMMENTARIA.

causa, cur eum turbæ secutæ essent ; nec dicere turbas eum concionantem secutas esse, quia non referrebat, quos auditores, aut doctrinæ suæ testes, eum concionaretur, habuisset : Referrebat autem scire, quod habuisset miraculorum suorum vestigia, ne quis suppressere, aut obscurare vellet. Propterea cum evangelista, posteaquam de ejus egisset doctrinâ, cuius etiam, ut ait Hieronymus, facta narrare vellet, dixit : *Secutæ sunt eum turbæ*. Quâ in re alium Matthæus, quàm ceteri evangelistæ, secutus est ordinem. Nam alii prius Christi miracula, quàm doctrinam exposuerunt, quasi ex miraculis, doctrinæ facturi fides.

VERS. 2. — ET ECCE LEPROSUS. Marcus, c. 1, et Lucas, 5, alia quedam miracula prius narrat. Itaque incertum est utrum hoc post illa, an post hoc illa facta sint. Nisi quòd Matthæus dicens : *Et ecce leprosus*, videtur significare hoc statim, ut Christus de monte descendit, factum esse. Hanc enim vim habet illud, et ecce, ut c. 2, 1, exposuimus. Commodè autem Leon-

duodecim elegit. Deinde cum eis descendisse, non de monte, sed de ipsâ montis celsitudine in campæstrum locum, id est, in aliquam æquivalitatem, quæ in latere montis erat, et multas turbas capere poterat, atque ibi stitisse, donec ad eum turbæ congregarentur. Ac postea cum sedisset, accessisse propinquius discipulis ejus, atque ita illis, ceterisque turbis presentibus unum habuisse sermonem, quem Matthæus Lucasque narrauerunt, diversè

tius monet ideò, dum in monte esset, ægrotos illi oblatos non fuisse, ne ejus conciones, quas in monte habebat, impederentur.

ANDRABAT, *ἀνδραβῆς*, flectebat genua, provolvebat se ad ejus pedes ; Marci 1, 40, *προσκύνησεν αὐτῷ*, ut si Gallicè diceret, *lui faisant tout plein de révérences*, Lucas 5, 12, *cadens in faciem*, Hebraïsmum secutus, *לפניו נפל*, quod multo urbanitatè Christo, tanquam prophète aut viro sancto exhibitam, interpretantur. Ego verò religionem fuisse puto, quia ideò videntur omnes evangelistæ, tanto studio hanc circumstantiam exprimere voluisse, ut ejus leprosi fidem declararent ; quæ minima profectò fuisset, si Christum nihil supra quàm prophetam, aut virum sanctum credidisset. Neum ergo credidit ; neque alii, quàm Deo dicere potuit : *Si vis, potes me mundare*. Non enim dixit, si Patrem oraveris, sed si vis, significans æqualem ipsum cum Patre habere potestatem, ut Chrysostomus, hom. 26 ; Theophylactus, et Euthymus observaverunt. Magna omninò fides, et ratio orandi singularis, quæ nihil peti, sed necessitatem ostendit, fidem præstitit.

VERS. 5. — ET EXTENDENS JESUS MANUM. Quid opus erat extendere, præsertim ad tangendum leprosum, cujus contactus in veteri lege immundus habebatur ? Notarunt ex hoc loco et alii similibus veteres auctores, in quibus Cyrillus Alexandrinus, ideò Christum contactu carnis sue aliquos ægrotos curare voluisse, ut ostenderet etiam carnem suam propter conjunctionem eum divinitate vim salutiferam, et vivificam habere. Ambrosius, lib. 5 in Lucam, aliam rationem offert, ut humane naturæ, quæ habebat, probaret veritatem. Alii, ut ostenderet se veteri lege non teneri, quæ lepram tangere prohibebat, Levit. 14, 46, sed tanquam legislatorem superiorem esse lege, Chrysost., hom. 26 in Matth., et hom. 17, ex variis locis Matthæi, auctor Imperfecti, hom. 21, idem quoque Ambrosius eodem loco, Euthym., et Theophylact. Alii, ut ostenderet se esse non alium qui curavisset, eum ipse non alius tetigisset, quod spud D. Thomam ex Chrysostomo citatum lego. Alii, ut doceret legem, quæ lepræ contactum prohibebat, ne contingens contaminaretur, in se non habere locum, qui nec contaminari poterat, et leprosum non contaminandi, sed curandi causâ tetigisset, ut Tertullianus ait lib. adversus Marcionem 4. Eodem modo nunc evangelica, et ecclesiastica lex intelligenda, quæ cum hæreticis agere prohibetur, 2 Tim. 5, 5, et 2 Joan. 10. Non enim prohibemur cum illis agere, ut eos convertamus ; sed ne nos ipsi pervertamur, quia malitia eorum, sicut cancer serpit. Ergo qui Christus est, qui nec perverti potest, et convertere potest, et Ecclesie doctores, qui Christi personam gerunt, hæreticos tangant, considerantes tamen seipsos, ne et ipsi tententur ; ceteri quàm longissime ab illis seipsum abstinere debent.

narrandi modo, sed eadem veritate rerum et sententiarum, quas ambo dixerunt, lib. 2 de Consensu evang., cap. 19.

VERS. 5 et 4. — MUNDARE, mundus esto. DIXERIS, exemplum fugiendo factantæ præbere voluit. MENSIS,

simè fugiant, maximè verò Calvinistas, quorum et perniciosissimus, et maximè contagiosus est morbus.

VELO, MUNDARE. Respondet iisdem duobus verbis, quibus leprosus usus fuerat, ut ejus fidem effectu confirmet, Ambrosius, lib. 5 in Lucam, Chrysostomus, homilia 17, ex variis locis Matthæi. *Mundare* non esse infinitivum, sed imperandi modum Hieronymus et Chrysostomus monuerunt. Quod Hieronymum hominem Latini fecisse non miror, quia Latinum verbum utriusque modi esse poterat, Chrysostomum Græcum fecisse miror, cum Græcum verbum *καθαροποιησθαι* non nisi imperandi modi esse possit. Quæ res facit, ut suspicer id Chrysostomi interpretem addidisse. Rectè ex hoc loco veteres auctores Christi divinitatem probaverunt, quòd quasi propriâ non alienâ usum potestate volendo, imperandum curaverit, Justinus in expositione fidei, Tertullianus, libro 4 contra Marcionem, Athanasius in libro de communi Essentiâ Patris et Filii et Spiritus sancti. Idacius Clarius, libro 3 contra Varimadum, Ambrosius, libro 5 in Lucam, Chrysostomus, hom. 26, et quidam divinitatem simul et humanitatem probaverunt, ut Tertullianus, Cyrillus, et Ambrosius cujus hæc verba sunt : *Volo ergo dicit propter Phoinim ; imperat propter Arionem ; tangit propter Manichæum*.

VERS. 4. — NEMINI DIXERIS. Dignum est queri cur Christus tantum beneficium prædicare velet, et quòd dammodò eum qui accepit, ingratum esse jubeat. Respondet Hilarius, can. 7, ut salus hæc non offerretur, sed quaeretur, id est, ne ideò hoc miraculum, quasi jussu Christi, jactari videretur, ut alii etiam ægroti ad quaerendam venirent curationem ; et fidei meritum amitterent, si non spontè, sed miraculo impulsu venirent ; quam etiam rationem indicavit Ambrosius, Hieron., ideò prohibuisse, quia necessarium non erat, ut sermone jactaret, quod toto corpore præferbat. Alii, ne gloriam suam quaerere videretur, Ambrosius, lib. 5 in Lucam, Chrysostomus, homilia 26, Beda, Euthymus, Theophylactus. Mili sententia auctoris Operis Imperfecti valdè placet, non omninò vetuisse Christum, ne quid unquam diceret ; sed ne diceret, antequàm se sacerdotibus ostenderet ; ne si sacerdotibus vulgatâ famâ factum cognovissent, calumniarum non esse verè mundatum, cuius mundities, sicut lex, Levit. 14, præcipiebat, non esset ipsorum judicio, comprobata. Propterea dicit statim, ostende te sacerdoti. Quod cur præceperit, etiam inter interpretes disputatur. Perique respondent ideò præcepisse, ut ostenderet se legem servare, ut Tertullianus, lib. 4 contra Marcionem ; Chrysost., hom. 26 ; Hieron., et Euthym. Alii, ne, si se sacerdoti non ostendisset, extra civitatem secundùm legem manere cogere, nec accepto beneficio frueretur, quia curatis à leprâ redire non licebat in civitatem, priusquam à summo sacerdote de eorum esset curatione judicatum, Theophylactus. Alias

QUOD PRÆCEPIT MOYSES, Levit. 14 : *Duos passeruculos, etc., in testimonium ; quemadmodum præcepit Moyses ; vel in testimonium ; ut eorum incredulitas hoc miraculo revincatur ; aut in testimonium, quòd Christus servare legem, non destrueret.*

præterea rationes duas Hieronymus affert; alteram ut humilitatem suam doceret; alteram, quam et Bedam probasse video, et ego omnium maximè probo, ut inexcusabiles essent sacerdotes, si in ipsum non crederent, cujus miracula probassent. Hoc enim est, quod statim addit, in testimonium illis, quod, ut paulò post dicam, non solum ad oblationem numeris, sed etiam ad ostensionem spectat.

IN TESTIMONIUM ILLIS. Quidam hoc referunt ad verbum, *præcepit*, ut sit sensus, et offer munus tuum, quod præcepit Moyses, ut esset in testimonium illis curationem non ex sacerdotibus, aut omnino ex hominibus; sed ex Deo profectam esse, ad quem ferè modum Hilarius interpretatur. Nonnulli ad verbum, *offer*, ut auctor Imperf., hom. 21, et Theophylactus, quasi dicat: Offer illis munus, ne, si non obtuleris, curationem tuam calumniaur, et ut muneris acceptio perpetuum contra illos verè curationis tuæ testimonium sit. Nec enim dicere poterunt, non verè fuisse curatum, pro cuius cognita approbataque curatione munus acceperint. Alii ad utrumque, et ad verbum, *ostende*, et ad verbum *offer*, ut Tertull., Chrysost., et Ambr. his locis quos ante designavimus, quod ego verissimum iudico. Reddit enim rationem non solum cur munus illum offerre jubeat, sed etiam cur ad sacerdotes militat, et cur quidquam prius dicere prohibeat. Sensus ergo est, *nemini quidquam dixeris, sed ostende te sacerdoti, et offer munus tuum, quod præcepit Moyses, ut illi ipsi, qui maximè mihi adversantur, primi meorum miraculorum testes sint, et proprio ipsorum testimonio eorum incredulitas arguatur. Quale autem munus offerendum esset, scribitur Levit. 14, 4.*

VERS. 5. — ACCESSIT AD EUM CENTURIO. Hominem fuisse gentilem vel ex ipso nomine manifestum est; nec enim tum cum Judei Romani imperii tyrannide premebantur, centuriones ex ipsi factos fuisse credendum est, ut Chrysostomus et Augustinus adnumerunt; et ex vers. 10 et Lucæ 7, 5, colligitur. Disputant autem interpretes an idem hic centurio sit, et ille de quo Lucas scribit. Dubitandi multis causam attulit, quod magna videatur inter Matthæum et Lucam in ejus historiae narratione esse discordia. Matthæus dicit centurionem ad Christum accessisse; Lucas misisse ad eum primum seniores Judæorum, deinde amicos suos, excussasseque, quod ad eum ipse non venisset, nec enim se, ut veniret, dignum judicasset. Matthæus dicit centurionem rogasse Christum, ne in domum suam veniret; nec enim se dignum esse; Lucas rogasse, ut veniret. Quibus rationibus adducti nonnulli fuerunt, ut diversam historiam esse dicerent, ut Chrysostomus, hom. 27, et Euthymius meminerunt. Sed omnes veteres interpretes eandem esse putant. Et verò quis credat duo miracula tam similia esse potuisse, utrumque in Capernaum, utrumque eodem tempore, utrumque in servo centurionis, utrum-

VERS. 5. — CUM INTROISSSET CAPERNATAUM, per amicos, qui, ut notat Aug., est usitatus loquendi modus: non enim exprimit an per se, ut per alios accesserit. Quod Matthæus breviter, Lucas distinctius enarrat,

que in servo paralytico, utrumque centurionem dixisse: *Non sum dignus ut intres sub tectum meum*. Illi ergo, qui contra sentiunt, inconsideratè faciunt, quod dissimilia, non similia considerent. Quod autem Matthæus centurionem accessisse, Lucas seniores Judæorum misisse dicat, quidam respondent, utrumque fecisse et principio seniores Judæorum, et postea amicos suos, cum advivisset Christum adventare, ad eum misisse, quod Lucas, et ad extremum ingravescente morbo ipsum etiam accessisse, quod Matthæus exposuit, ut Chrysostomus, hom. 27, Theophylactus et Euthymius. Alii per alios tantum non per se accessisse; accedere enim dicitur non solum qui per se, sed etiam qui per alios accedit, ut comparere coram iudice, non solum qui per se, sed et qui per procuratorem comparat. Sic Augustinus, lib. 2 de Consensu evangelistarum, c. 20, et lib. 55 contra Faustum, c. 7 et 8, et Beda et Leontius hoc in loco. Nec obstat, quod Matthæus dicit, vers. 8, centurionem respondisse: *Domine, non sum dignus*, et vers. 9: *Nam et ego homo sum*. Nam quemadmodum qui per alium accedit, accessisse; ita qui per alium respondet, respondisse dicitur. Illud majus est argumentum, quod vero simile esse non videatur seniores Judæorum, qui apud Lucam rogant, ut veniat, hic rogare ne veniat. Sed facile responderi potest id apud Lucam seniores Judæorum de suo addidisse. Nam centurionem non dixisse illis, ut rogarent Christum ad se venire, ex eodem Lucæ perspicuum est, vers. 6, 7: *Domine, noli vexari, non enim sum dignus, ut sub tectum meum intres, propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus, ut ad te venirem, sed dic verbo, et sanabitur puer meus*. Ergo seniores Judæorum minis quam centurio dicit, plus verò habentes vanitatis non sunt functi fideliter legatione; sed partim non credentes posse Christum solo verbo absentem curare paralyticum, partim, ut ait Chrysostomus, ostendere volentes tantum se auctoritate valere, ut possent Christum adducere, contra quam in mandatis habebant, rogant ut veniret. Sicut et illud de suo addiderunt: *Dignus enim est, cui hoc præstes; diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse edificavit nobis*. Non enim centurio illis mandaverat, ut se dignum esse dicerent, sed potius indignum. Unus igitur evangelista, quid centurio mandasset; alter, quid Judei dixissent, exposuit. Illud ego credo, ea verba qua vers. 8 et 9, sequuntur, à Judeis dicta non fuisse, nec enim tantum habebant fidei, ut tam plenis fidei verbis uti possent, præsertim cum, ut ex Lucæ constat, ante rogassent, ut veniret; sed dicta fuisse ab amicis centurionis, quos, ut ait Lucas, cum audisset adventare Christum, ad eum misit, quosque credibile est gentiles fuisse, quia eos evangelista non dicit, ut priores, sed amicos vocat, eos ergo tantquam magis familiares, videns priores infideliter mandata sua pergisisse, melius instruxit; ut se homi-

c. 7. Centurio tyrum populi gentilis gessit, qui propriis accessit ad Christum absentem, quam Judei ad præsentem. Nihil in Scriptura usitatum magis, quàm id homini tribuere, quod per alios facit.

nem esse dicant sub potestate constitutum, tamen dicere homini militi: *Vade, et vadere*; alteri: *Fac hoc, et facere*, quod, ut erant fideliores, iisdem quibus acceperant verbis, recipiaverunt. Fuerunt, et qui dicerent hunc centurionem illum fuisse regulum, de quo Joannes scribit, cap. 4, 46, et miraculum quod hoc et illo loco narratur idem. Leontius hic, et apud Joannem, itemque apud eundem Joannem Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius referunt, eorumque opinionem meritò refellunt, nosque illic refutavimus. Itaque abs re est, quod ad marginem hujus loci locus notatur Joannis, quasi eadem sit historia.

VERS. 6. — PUER MEUS. Servus meus, ut constat ex Lu à cap. 7, 5.

VERS. 8. — NON SUM DIGNUS, *sufficiens*, id est, dignus, ut supra, c. 5, 11, et 1 Cor. 15, 9, et ad Colos. 1, 12.

UT INTRES SUB TECTUM MEUM. Non probo, quod quidam dicunt propterea se centurionem indignum appellasse, quod gentilis esset, et non liceret Judæis in gentium domos ingredi. Id enim non minis facile dixisset; et non solum dicit se indignum, ut in domum suam intret, sed etiam, ut ipse ad eum adeat, Luc. 7, 7. Non ergo, quia gentilem, sed quia peccatorem se esse sciebat; non superstitione, sed fide dicit se indignum esse ut sub tectum suum intraret; sicut Petrus, Luc. 5, 8: *Exi à me, Domine, quia homo peccator sum*. Beda.

SED TANTUM DIC VERBO. Hebraismus, *אמר*, dic, id est, jube, verbo, unico verbo, non enim solum opponit verbum factum, sed longo etiam sermone, ut cum dicit, *verbo Domini caeli firmati sunt*, id est, unico ac brevissimo verbo: *Fiant, et facti sunt*, Psal. 52, 6. Credibile est audivisse centurionem, quomodo Christus leprosum, non multo antè unico verbo curavisset, *volo, mandare*; indeque tantam concepisse fidem, ut idem in suo servo facere posse non dubitaret. Refert Leontius dixisse quosdam propterea centurionem servum ad Christum non adduxisse, quia jam agebat animam; itaque timuisse, ne in viâ agitatus moreretur, quod ille centurionis fide indignum putat. Qui enim credidit solo verbo morientem sanare potuisse, et illud existimandum est credidisse posse Christum efficere, ne per viam moreretur.

VERS. 9. — NAM ET EGO HOMO SEM. Theodorus Calvinistarum interpres pro *ὁ ἐξ ἑσθλας*, sub potestate, legendum putat, *ἐξ ἑσθλας*, in potestate, sensu prorsus contrario, quasi ita centurio argumentetur: Non opus est ut venias, nam et ego homo sum sicut tu, quavis minore, in aliquâ tamen potestate constitutus, et solo imperio facio, quæ volo; duabusque in hac opinione ductus est conjecturis, altera, quod non dicat, *ἐγὼ γὰρ, ego enim homo sum*, indicans Christum plus esse quam hominem; sed *καὶ γὰρ ἐγὼ, nam*

VERS. 7. — EGO VENIAM, si volueris: quod cum ex humilitate recussasset centurio, Dominus puerum sanavit absens. DIC VERBO, tantum impera; Græcè, *dic tantum unum verbum*.

VERS. 9. — EGO SUM SUB POTESTATE CONSTITUTUS;

et ego homo sum, quasi dicat, ut tu. Altera, quod statim adjicit, *et habeo sub me milites*, quasi volens explicare, quod dixerat se esse in potestate constitutum, Nolo, testis mihi me conscientia est, adversarium invidiâ gravare, sed lectorem moneo eam fuisse Ariarum interpretationem; sic enim auctor Operis Imperfecti, homo, ut ex multis locis Commentariorum ipsius manifestum est, Ariarum. Quo consilio non solum eum, ut multi faciunt, Chrysostomi nomine citare, ne sanctissimi et eruditissimi viri auctoritatem spurii et hæretici operis attributione polluiamus; nec omnino citaremus, nisi hanc illi et antiquitas, et eruditio, et subtilitas interpretandi auctoritatem tribuisset, ut etiam hæreticus à Catholicis citari posset, sicut Tertullianum, et alios nonnullos, quos hæreticos fuisse scimus, sæpè citamus. Sensus igitur est omnino contrarius. Non enim à pari, sed à minori ad majus argumentatur. Si ego homo cum sim sub alterius potestate, id est, sub chiliarcho, et sub imperatore constitutus, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*, tantò magis tu, qui sub nullius est potestate, poteris solo tuo imperio servum meum curare; id est, per alios facere, quod per te facere potes, ut omnes veteres auctores catholici exposuerunt, Augustinus, serm. 6 de Verb. Domini secundum Matth., Chrysost., hom. 27, Beda, Strabus in Commentariis; omnium autem optimè Leontius *ὁ ἐξ ἑσθλας*, interpretans, *ὁ ἐξ ἑσθλας* sub rege, cujus interpretationis, si aliud non haberemus argumentum, quàm quod hic sensus uberior est, et illâ tantâ centurionis fide magis dignus; hoc unum satis esse magnum existimare deberemus. Quis enim non videt non esse tantè illi centurionis fidei consentaneum ut se et naturâ et officio quodam modo æquaret Christo, quod etiam si fingamus eum verè facere potuisse, tamen profectò non fecisset. Mali omnino fuisset oratoris se illi, à quo beneficium peteret, æquare. Potius se, quamvis superiore duceret, inferiorem diceret. Et contrariæ conjecturæ non modò leves, sed etiam falsæ sunt. Nec enim est Græcè, *ἐγὼ ἔγωγε, nam et ego*, ut esse oportebat, ut ille, quem isti putant, esset sensus; sed *καὶ γὰρ ἐγὼ, etenim ego*, quod sensum habet omnino contrarium. Etenim ego, cum non sim Deus, ut tu; sed homo ut ceteri, quibus impero, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*. Quod autem dicit se milites habere, non ideo dicit, ut probet se in potestate esse constitutum, sed ut reddat causam, quomobrem dicit huic: *Vade, et vadit*; illi: *Veni et veniat*; lego quidem apud Danielem, c. 5, 2, *τοὺς ἐν ἑσθλας* genus quoddam militarium prefectorum in Theodotionis editione nominari, qui *ἑσθλας* Chaldaicè vocantur, sed illos ipsos à potestate, sua quâ, non in quâ essent, sic appellatos putò, tanquam si sub prefectos dicas.

et ego homo sum, quasi dicat, ut tu. Altera, quod statim adjicit, et habeo sub me milites, quasi volens explicare, quod dixerat se esse in potestate constitutum, Nolo, testis mihi me conscientia est, adversarium invidiâ gravare, sed lectorem moneo eam fuisse Ariarum interpretationem; sic enim auctor Operis Imperfecti, homo, ut ex multis locis Commentariorum ipsius manifestum est, Ariarum. Quo consilio non solum eum, ut multi faciunt, Chrysostomi nomine citare, ne sanctissimi et eruditissimi viri auctoritatem spurii et hæretici operis attributione polluiamus; nec omnino citaremus, nisi hanc illi et antiquitas, et eruditio, et subtilitas interpretandi auctoritatem tribuisset, ut etiam hæreticus à Catholicis citari posset, sicut Tertullianum, et alios nonnullos, quos hæreticos fuisse scimus, sæpè citamus. Sensus igitur est omnino contrarius. Non enim à pari, sed à minori ad majus argumentatur. Si ego homo cum sim sub alterius potestate, id est, sub chiliarcho, et sub imperatore constitutus, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*, tantò magis tu, qui sub nullius est potestate, poteris solo tuo imperio servum meum curare; id est, per alios facere, quod per te facere potes, ut omnes veteres auctores catholici exposuerunt, Augustinus, serm. 6 de Verb. Domini secundum Matth., Chrysost., hom. 27, Beda, Strabus in Commentariis; omnium autem optimè Leontius *ὁ ἐξ ἑσθλας*, interpretans, *ὁ ἐξ ἑσθλας* sub rege, cujus interpretationis, si aliud non haberemus argumentum, quàm quod hic sensus uberior est, et illâ tantâ centurionis fide magis dignus; hoc unum satis esse magnum existimare deberemus. Quis enim non videt non esse tantè illi centurionis fidei consentaneum ut se et naturâ et officio quodam modo æquaret Christo, quod etiam si fingamus eum verè facere potuisse, tamen profectò non fecisset. Mali omnino fuisset oratoris se illi, à quo beneficium peteret, æquare. Potius se, quamvis superiore duceret, inferiorem diceret. Et contrariæ conjecturæ non modò leves, sed etiam falsæ sunt. Nec enim est Græcè, *ἐγὼ ἔγωγε, nam et ego*, ut esse oportebat, ut ille, quem isti putant, esset sensus; sed *καὶ γὰρ ἐγὼ, etenim ego*, quod sensum habet omnino contrarium. Etenim ego, cum non sim Deus, ut tu; sed homo ut ceteri, quibus impero, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*. Quod autem dicit se milites habere, non ideo dicit, ut probet se in potestate esse constitutum, sed ut reddat causam, quomobrem dicit huic: *Vade, et vadit*; illi: *Veni et veniat*; lego quidem apud Danielem, c. 5, 2, *τοὺς ἐν ἑσθλας* genus quoddam militarium prefectorum in Theodotionis editione nominari, qui *ἑσθλας* Chaldaicè vocantur, sed illos ipsos à potestate, sua quâ, non in quâ essent, sic appellatos putò, tanquam si sub prefectos dicas.

et ego homo sum, quasi dicat, ut tu. Altera, quod statim adjicit, et habeo sub me milites, quasi volens explicare, quod dixerat se esse in potestate constitutum, Nolo, testis mihi me conscientia est, adversarium invidiâ gravare, sed lectorem moneo eam fuisse Ariarum interpretationem; sic enim auctor Operis Imperfecti, homo, ut ex multis locis Commentariorum ipsius manifestum est, Ariarum. Quo consilio non solum eum, ut multi faciunt, Chrysostomi nomine citare, ne sanctissimi et eruditissimi viri auctoritatem spurii et hæretici operis attributione polluiamus; nec omnino citaremus, nisi hanc illi et antiquitas, et eruditio, et subtilitas interpretandi auctoritatem tribuisset, ut etiam hæreticus à Catholicis citari posset, sicut Tertullianum, et alios nonnullos, quos hæreticos fuisse scimus, sæpè citamus. Sensus igitur est omnino contrarius. Non enim à pari, sed à minori ad majus argumentatur. Si ego homo cum sim sub alterius potestate, id est, sub chiliarcho, et sub imperatore constitutus, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*, tantò magis tu, qui sub nullius est potestate, poteris solo tuo imperio servum meum curare; id est, per alios facere, quod per te facere potes, ut omnes veteres auctores catholici exposuerunt, Augustinus, serm. 6 de Verb. Domini secundum Matth., Chrysost., hom. 27, Beda, Strabus in Commentariis; omnium autem optimè Leontius *ὁ ἐξ ἑσθλας*, interpretans, *ὁ ἐξ ἑσθλας* sub rege, cujus interpretationis, si aliud non haberemus argumentum, quàm quod hic sensus uberior est, et illâ tantâ centurionis fide magis dignus; hoc unum satis esse magnum existimare deberemus. Quis enim non videt non esse tantè illi centurionis fidei consentaneum ut se et naturâ et officio quodam modo æquaret Christo, quod etiam si fingamus eum verè facere potuisse, tamen profectò non fecisset. Mali omnino fuisset oratoris se illi, à quo beneficium peteret, æquare. Potius se, quamvis superiore duceret, inferiorem diceret. Et contrariæ conjecturæ non modò leves, sed etiam falsæ sunt. Nec enim est Græcè, *ἐγὼ ἔγωγε, nam et ego*, ut esse oportebat, ut ille, quem isti putant, esset sensus; sed *καὶ γὰρ ἐγὼ, etenim ego*, quod sensum habet omnino contrarium. Etenim ego, cum non sim Deus, ut tu; sed homo ut ceteri, quibus impero, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*. Quod autem dicit se milites habere, non ideo dicit, ut probet se in potestate esse constitutum, sed ut reddat causam, quomobrem dicit huic: *Vade, et vadit*; illi: *Veni et veniat*; lego quidem apud Danielem, c. 5, 2, *τοὺς ἐν ἑσθλας* genus quoddam militarium prefectorum in Theodotionis editione nominari, qui *ἑσθλας* Chaldaicè vocantur, sed illos ipsos à potestate, sua quâ, non in quâ essent, sic appellatos putò, tanquam si sub prefectos dicas.

et ego homo sum, quasi dicat, ut tu. Altera, quod statim adjicit, et habeo sub me milites, quasi volens explicare, quod dixerat se esse in potestate constitutum, Nolo, testis mihi me conscientia est, adversarium invidiâ gravare, sed lectorem moneo eam fuisse Ariarum interpretationem; sic enim auctor Operis Imperfecti, homo, ut ex multis locis Commentariorum ipsius manifestum est, Ariarum. Quo consilio non solum eum, ut multi faciunt, Chrysostomi nomine citare, ne sanctissimi et eruditissimi viri auctoritatem spurii et hæretici operis attributione polluiamus; nec omnino citaremus, nisi hanc illi et antiquitas, et eruditio, et subtilitas interpretandi auctoritatem tribuisset, ut etiam hæreticus à Catholicis citari posset, sicut Tertullianum, et alios nonnullos, quos hæreticos fuisse scimus, sæpè citamus. Sensus igitur est omnino contrarius. Non enim à pari, sed à minori ad majus argumentatur. Si ego homo cum sim sub alterius potestate, id est, sub chiliarcho, et sub imperatore constitutus, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*, tantò magis tu, qui sub nullius est potestate, poteris solo tuo imperio servum meum curare; id est, per alios facere, quod per te facere potes, ut omnes veteres auctores catholici exposuerunt, Augustinus, serm. 6 de Verb. Domini secundum Matth., Chrysost., hom. 27, Beda, Strabus in Commentariis; omnium autem optimè Leontius *ὁ ἐξ ἑσθλας*, interpretans, *ὁ ἐξ ἑσθλας* sub rege, cujus interpretationis, si aliud non haberemus argumentum, quàm quod hic sensus uberior est, et illâ tantâ centurionis fide magis dignus; hoc unum satis esse magnum existimare deberemus. Quis enim non videt non esse tantè illi centurionis fidei consentaneum ut se et naturâ et officio quodam modo æquaret Christo, quod etiam si fingamus eum verè facere potuisse, tamen profectò non fecisset. Mali omnino fuisset oratoris se illi, à quo beneficium peteret, æquare. Potius se, quamvis superiore duceret, inferiorem diceret. Et contrariæ conjecturæ non modò leves, sed etiam falsæ sunt. Nec enim est Græcè, *ἐγὼ ἔγωγε, nam et ego*, ut esse oportebat, ut ille, quem isti putant, esset sensus; sed *καὶ γὰρ ἐγὼ, etenim ego*, quod sensum habet omnino contrarium. Etenim ego, cum non sim Deus, ut tu; sed homo ut ceteri, quibus impero, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*. Quod autem dicit se milites habere, non ideo dicit, ut probet se in potestate esse constitutum, sed ut reddat causam, quomobrem dicit huic: *Vade, et vadit*; illi: *Veni et veniat*; lego quidem apud Danielem, c. 5, 2, *τοὺς ἐν ἑσθλας* genus quoddam militarium prefectorum in Theodotionis editione nominari, qui *ἑσθλας* Chaldaicè vocantur, sed illos ipsos à potestate, sua quâ, non in quâ essent, sic appellatos putò, tanquam si sub prefectos dicas.

et ego homo sum, quasi dicat, ut tu. Altera, quod statim adjicit, et habeo sub me milites, quasi volens explicare, quod dixerat se esse in potestate constitutum, Nolo, testis mihi me conscientia est, adversarium invidiâ gravare, sed lectorem moneo eam fuisse Ariarum interpretationem; sic enim auctor Operis Imperfecti, homo, ut ex multis locis Commentariorum ipsius manifestum est, Ariarum. Quo consilio non solum eum, ut multi faciunt, Chrysostomi nomine citare, ne sanctissimi et eruditissimi viri auctoritatem spurii et hæretici operis attributione polluiamus; nec omnino citaremus, nisi hanc illi et antiquitas, et eruditio, et subtilitas interpretandi auctoritatem tribuisset, ut etiam hæreticus à Catholicis citari posset, sicut Tertullianum, et alios nonnullos, quos hæreticos fuisse scimus, sæpè citamus. Sensus igitur est omnino contrarius. Non enim à pari, sed à minori ad majus argumentatur. Si ego homo cum sim sub alterius potestate, id est, sub chiliarcho, et sub imperatore constitutus, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*, tantò magis tu, qui sub nullius est potestate, poteris solo tuo imperio servum meum curare; id est, per alios facere, quod per te facere potes, ut omnes veteres auctores catholici exposuerunt, Augustinus, serm. 6 de Verb. Domini secundum Matth., Chrysost., hom. 27, Beda, Strabus in Commentariis; omnium autem optimè Leontius *ὁ ἐξ ἑσθλας*, interpretans, *ὁ ἐξ ἑσθλας* sub rege, cujus interpretationis, si aliud non haberemus argumentum, quàm quod hic sensus uberior est, et illâ tantâ centurionis fide magis dignus; hoc unum satis esse magnum existimare deberemus. Quis enim non videt non esse tantè illi centurionis fidei consentaneum ut se et naturâ et officio quodam modo æquaret Christo, quod etiam si fingamus eum verè facere potuisse, tamen profectò non fecisset. Mali omnino fuisset oratoris se illi, à quo beneficium peteret, æquare. Potius se, quamvis superiore duceret, inferiorem diceret. Et contrariæ conjecturæ non modò leves, sed etiam falsæ sunt. Nec enim est Græcè, *ἐγὼ ἔγωγε, nam et ego*, ut esse oportebat, ut ille, quem isti putant, esset sensus; sed *καὶ γὰρ ἐγὼ, etenim ego*, quod sensum habet omnino contrarium. Etenim ego, cum non sim Deus, ut tu; sed homo ut ceteri, quibus impero, tamen quia sub me milites habeo, dico huic: *Vade, et vadit*; et alteri: *Veni, et venit*. Quod autem dicit se milites habere, non ideo dicit, ut probet se in potestate esse constitutum, sed ut reddat causam, quomobrem dicit huic: *Vade, et vadit*; illi: *Veni et veniat*; lego quidem apud Danielem, c. 5, 2, *τοὺς ἐν ἑσθλας* genus quoddam militarium prefectorum in Theodotionis editione nominari, qui *ἑσθλας* Chaldaicè vocantur, sed illos ipsos à potestate, sua quâ, non in quâ essent, sic appellatos putò, tanquam si sub prefectos dicas.

etenim absens sanare poteris, qui nulli subditus es, cum ego vel absens imperare solem; tamen si aliena potestati subditus. Et nico, cum dico, vade, obedi mihi.

VERS. 10. — MIRATUS EST, non fideiam centurio-

VERS. 10. — MIRATUS EST. Admirationem nemò ignorat ex atgressà ignoratione, et consecutà cognitione proficisci. Admiramur enim quò videmus, aut audimus aliavè ratione cognoscimus, eum ante non scdm ignoravimus, sed nec cogitaremus quidem. Itaque hoc ipsum admiratum fuisse Christum, eum nihil ignorare, multò verò minùs illam ipsam centurionis fidem, quam mirabatur, eum, ut ait Augustinus, ipse eam fecisset, meritò miraremur. Quod quidam respondent, miratum, ut hominem, non probo, quia ne homo quidem fidem illam ignorabat. Nihilò probabilius, quod alii dicunt, non propter novam cognitionem, sed propter novam experientiam fuisse miratum. Ponunt enim theologi scientiam quamdam in Christo, quam experimentalem vocant, quamque illum novis rebus acquirere posse dicunt, quemadmodum ait D. Paulus, *didisti ex his quæ passus est obedientiam*, Hebr. 5, 8. Cæterùm experientia non potest admirationem afferre iis qui quidquid experiuntur, animo præsumpserunt; cujusmodi Christum fuisse certum est. Multò probabilius Augustinus non fuisse reverà miratum; sed ut nos miraremur, quasi admirando dixisse, *non inveni tantam fidem in Israel*, lib. 1 contra Advers. leg. et proph., c. 7: *Quisquis*, inquit, *miratur, secundum consuetudinem, quæ homines loquuntur, inopinatum atque improvvisum sibi esse significat, quod miratur. Sed Jesus, qui omnia præsciebat, quod mirandum aliis commendabat, mirando laudabat*, et lib. 1 de Genes. contra Manich., c. 8: *Quis autem in illis fecerat ipsam fidem, nisi ipse, qui eam mirabatur? quòd si et alius eam fecisset, ut quid miraretur, qui præscius erat? quod mirabatur Dominus noster, nobis mirandum esse significat, quibus adhuc est opus sic moveri. Omnes igitur tales motus ejus non perturbati animi sunt signa, sed docentis magistri. Credo ego ita Christum mirari dici, sicut irasci dicitur Deus, non quòd reverà irascatur, sed quòd puniat, quod homines irati facere solent. Sic Christus miratus dicitur, non quòd miratus, sed quòd ad modum mirantis hominis locutus sit: O mulier, magna est fides tua, c. 15, 28.*

NON INVENI TANTAM FIDEM IN ISRAEL. Græcè, *ne in Israel quidem tantam fidem inveni*. Quidam, ut ait Chrysostomus, hom. 27, ex hoc loco, et ex illo Luc., c. 7, 5: *Et synagogam ipse ædificavit nobis*, collegentur hunc centurionem Israelitam, non gentilem fuisse. Ex quo utroque loco contrarium colligere debuerunt. Nam et hic eum dicit Christus se ne in Israel quidem, ubi plus fidei esse oportebat, quòd filius esset Abrahami, qui pater fuit omnium credentium, tantam invenisse fidem, non obscurè significat centurionem fuisse gentilem; et apud Lucam eò magis seniores Judæorum eum commendat, quòd cum Judæis non esset, Judæos tamen amaret, et Synagogam illis ædificasset. Quo autem modo dicat Christus se ne in Israel

nisi, sed fidem. Nam postea Christus addidit, v. 15: *Vade, et sicut ædificasti, fiat tibi*. Miratus est Christus illam fidem, non ex ignoratione causæ, nihil enim eum fugiebat, sed in modum admirantis se composuit, et hoc egit quod admirantes solent. **NON INVENI TAN-**

quidem tantam fidem invenisse, eum in prophetis et apostolis, certè in beatà Virgine credendum sit fuisse majorem, meritò queritur. Quidam patriarchas et prophetas excludunt, ut Hieronymus, et Beda, quia non dicit, *non inveni*, sed, *non inveni*, id est, non sum expertus in Israel, ex quo homo factus sum. Sed quid dicit de apostolis, et de beatà Virgine dicemus? Putat etiam Hieronymus, non unius centurionis eum singulorum Israelitarum, sed Ecclesiæ gentilium, quæ per unum centurionem significatur, fidem cum totius Ecclesiæ Judæorum fide comparari, illique præferri. Sed ut hic sensus anagogicus sit, non est certè literalis; nam ipsius etiam centurionis fidem Christus miratur. Auctor Imperfecti, hom. 22, duas interpretationes in incommodas affert. Alteram, reverà majorem in centurione, quam in apostolis fuisse fidem. Nec id existimandum absurdum, cum Christus centurionis fidem tantoperè laudet, apostolorum incredulitatem tantoperè sæpè reprehendat, infra, vers. 26, et c. 11, 51, et 16, 8, et 17, 20, et Marci 16, 14. Alteram, non simpliciter, sed proportione personæ fidem centurionis apostolorum fide majorem fuisse, quia apostoli Judæi, centurio gentilis erat. Itaque major erat in illo mediocri, quam in apostolis summa fides, sicut hominem rusticum, si quid ex philosophià delibaverit, magnum dicimus esse philosophum, et Aristotellibus atque Platonibus anteposimus. Memini legere Trajano imperatorem magnum habitum fuisse pictorem, quia quantumcumque pictor esset, magnum tamen imperator magnus pictor esse non debuit. Sic homines sumus, ut quidquid præter debitum et opinionem accedit, pro magno habeamus. Duobus ergo modis interpretor, altero, ut Christus non comparet centurionis fidem cum singulorum etiam Apostolorum; sed cum populi fide; sic enim solemus aliquando generaliter loqui, ut eos de quibus dubium non est, excipiendos intelligamus. Dicimus aliquando coram doctissimo viro, illum vel illum omnium, quos unquam noverimus, doctissimum esse, nimirò eo excepto, quoniam loquimur, cum quo invidiosum et inurbanum esset alterum comparare. Dicit rex illum, aut illum esse hominem totius regni sui potentissimum, haud dubiè se ipsum excipiens, quem longè seipse potentiorum. Dicit Christus inter natos mulierum non surrexisse majorem Joanne Baptista, infra, c. 11, 11, non comprehendens seipsum, qui et ex muliere natus, et longè major erat. Sic hoc loco, eum dicit se in Israel tantam fidem non invenisse, familiam suam, id est, beatam Virginem, et apostolos non comprehendit. Altero modo sive, ut non de ipsà fide, sed de externis signis fidei Christus loquatur, quasi dicat: Non inveni, qui ita mihi responderit, qui tantam præ se fidem ferret. Priorem tamen interpretationem magis probo.

VERS. 11. — **AB ORIENTE ET AB OCCIDENTE,** à toto

TAM FIDEM; tacita est exprobratio in populum Judæum.

VERS. 11. — **RECUMBENT;** Christus figuratè utitur locutionibus, quæ tum erant in usu. Judæi rerum omnium abundantiam sub Messia futuram animo præceperant.

orbe terrarum extra regnum Judæ; posuit enim duas remotissimas partes pro omnibus, August., serm. 6 de Verbis Dom. secundum Math., venient autem vocati; loquuntur enim de gentium vocatione de qua Isaias, c. 45, 5, 6, 7, 8, 9, vaticinatus fuerat, et de qua totà epistola ad Romanos, maxime verò undecimo capite, latè disputat D. Paulus.

ET RECUMBENT, ad mensam, metaphora sumpta de convivio; solet enim regnum cælorum per convivium significari, quia satiabimur, cum apparuerit gloria ejus, Psal. 16, 15, et Luca 14, 15: *Beatus qui manducabit panem in regno Dei*, et Luca 22, 29, 30: *Ego dispono vobis, ut disponat mihi Pater regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo*; et Apocal. 19, 9: *Beati qui ad cenam nuptiarum agni vocati sunt*. Hoc ipsum per illam parabolam de nuptiis, et invitatis significatur, Math. 22, 3; Luc. 14, 16. Non solebant gentiles, nec licet illis prius cum Judæis ad mensam discumbere; docet Christus in cælo cum ipsis Judæorum patriarchis Abraham, Isaac, et Jacob discubitorum, et Judæis ipsis anteposendos.

CUM ABRAHAM, ISAAC, ET JACOB. Cur hos tres potentissimè nominaverit, multas causas interpretes afferunt. Prima est, quòd Deus eorum Deus vocabatur, Exodi 5, 6, 15, 16; Illic. Secunda quòd illis promissio terre Chanaan, per quam regnum cælorum significatur, facta esset, Genes. 12, 7, et 15, 15; Theophylact. Tertia propter fidem, quæ in illis maxime eluxit, cujusque imitatione gentes in bonam olivam inserte servavunt, quam etiam Hieronymus indicat. Mihi videntur hi tres tanquam reipublica Judæorum fundatores nominari, qui veluti in capite mense sessuri sint, ut significetur gentes cum illis, id est, proximè illos saturas esse, Judæisque preferendas, sicut illius centurionis fides, cujus occasione hæc dicta sunt, propiùs ad fidem Abraham, Isaac et Jacob, quam Judæorum fides accessit, sicut sinus Abraham vocatus est, illud veluti conclave, ubi Abraham celestium deliciarum gustu quodam expectatione fruebatur, Luc. 16, 22.

VERS. 12. — **FILII AUTEM REGNI** Filios regni, quasi filios regis, id est, Dei, et proinde hæredes nonnulli vocari putant. Non approbo; cur enim non potius filios regis appellasset? Alii, in quibus Deus ante regnaverat. *Notus enim in Judæa Deus*, Psal. 75, 1; Hieron. et Beda. Alii, quod mihi magis placet, quibus regnum cælorum promissum erat, et qui in ejus quodammodo erant possessione; propterea enim dicuntur ejici foras, quasi jam prius intus fuissent, ut ille, qui in cœnaculo sine veste nuptiali inventus est, c. 22, 12, sic ferè Theophylactus. Dicuntur ergo filii regni Hebraismo, quia ad regnum nati destinatique erant; sicut filius mortis, qui ad mortem est destinatus, ut filius mortificationis, Psal. 78, 11, *חֲמֹרֵי בָרֶךְ* quos nonster interpres reddidit, *filios mortificationum*. Non displicet tamen, quod nonnulli dicunt, filios regni vocari, quòd in regno Judæorum nati essent, quod veluti umbra quedam, et exordium erat regni cælestis, ut opponantur Judæi gentibus, quasi indigence alienigenis,

et, ut Galli dicunt, naturales subjecti externis; et quod alii, filios regni appellari, non quòd essent, nec enim foras ejeti essent, sed quòd esse debuerunt, suaque non fuerunt culpa; quemadmodum filii sapientiæ vocati sunt, non quia erant, sed quia maxime debebant esse sapientes, Luc. 7, 35: *Justificata est sapientia à filiis suis*.

IN TENEBRAS EXTERIORES. Infernum significari dubium non est, etsi Origenes, tractatu in Math. 25, Purgatorium, quod extra infernum sit, interpretatur. Dubium tamen, cur tenebræ, et cur exteriores appellentur, eum et ignis illic sit, et maxime interna, et abdite esse videantur. Certum enim est ita Christum de inferno, sicut de carcere aliquo loqui, qui ut tenebrosus sit; tamen tenebræ internæ sunt, non externæ; et eò quidem magis internæ, quò majores sunt, quòd tenebræ vocentur, multo rationem alii aliam reddiderunt; cur exteriores, admodum pauci. Hieronymus in commentariis, et August., epistola ad Honoratum 120, c. 22, et Ambrosius, lib. 7 in Lucam, propterea damnatos in tenebras mitti dicunt, quòd à Deo vero lumine discedant. Nescio an hoc etsi verum est, potius sit allegoricum. Sicut et illa altera interpretatio, quam affert Augustinus in commentariis in Psal. 6, exteriores tenebras extremam, et que ultra sanari non possit, cecitatem appellari; in quem omnes damnati mittuntur, quia nullam in inferno agere possunt penitentiam. Alii tenebras quidem dicit, quòd locus illic inferni luce caret, ut ait Judas, vers. 6: *Angelo verò, qui non servaverunt suum principatum, sed reliquerunt suum domicilium ad iudicium magne diei vinculis æternis sub caligine reservati*. Nam etsi in inferno verus est ignis, tamen, ut Basilus et Damascenus docent, calidus est, lucidus non est, quia non solo calore damnatos, sed etiam obscuritate torquet; exteriores autem appellari non omnes, quæ in inferno sunt; sed eas in quas dicuntur ejetiendi esse Judæi. Multos enim illic esse positarum gradus, omnium gravissimas tenebras exteriores nominari; ita Theophylactus. Quod eò videtur magis convenire, quòd plenior est inter Gentiles et Judæos antithesis, ut quemadmodum dixerat Gentiles cum Abraham, Isaac, et Jacob, id est, primo loco in cælo discubitorios; ita nunc dicit Judæos ultimo in inferno loco futuros esse. Sed aliter tamen interpretari possumus: eum enim agatur de regno cælorum, ex quo, qui excluduntur, in tenebras exteriores ejeti dicantur, ratio postulat, ut inde causa petatur, quare locus, in quem mittuntur, et tenebræ, et exteriores appellentur. Agitur autem hoc loco, sicut multis aliis, de regno cælorum sub figurâ et similitudine convivii, nec prandii, sed cœnæ, quia antiquus mos est, ut convivium ad cenam potius quam ad prandium celebrantur, quia positus tunc negotiorum curis longius in notam quam in diem trahi possunt. Itaque rectè dicit D. Paulus: *Qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt*. 1 Thessal. 5, 7. Quam ob rem semper videmus cenam, nunquam prandium appellari, Math. 22, 3; Luc. 14, 16; Apocal. 19, 9, solent autem conviviales cœnæ, quia de nocte sunt, copioso tædarum lumine celebrari,

Christus non solum ad necessitatem et usum, sed etiam ad celebritatem et ambitionem adhibetur. Itaque qui in consuetudo sunt, in magno sunt lumine; qui extra, in magnis versantur tenebris. Ideo, qui ex regno coelorum extruduntur, in tenebras exteriores eici dicuntur, quia quicquid tunc extra regnum coelorum erit, si cum eo comparatur, tenebrae erit. Nam qui in eo erant, non egebant lumine solis, neque lumine lucernae, quoniam Dominus Deus illuminabit eos, et regnabit in aeternum, Apocal. 22, 5.

IN ERIT FLETUS ET STRIDOR DENTIUM. Quidam haec duo ita distinguunt, ut duo suppliciorum genera alterum ignis, alterum frigoris significantur, ut apud Job, 24, 19, ad nimum calorem transeat ab aquis nivium, et usque ad inferos peccatum illius, Beda hoc loco, et Hieronymus, aut, si quis alius est auctor, in commentariis in e. 24 Job Duplicem enim esse gehennam, alteram caloris, alteram frigoris, ideoque solere aliquando addito epitheto *Gehennam ignis* appellari, quasi ut ab altera, quae nivis est, distinguatur, Math. 5, 22, et 18, 9. Non disputo, an duplex Gehenna sit, nec quomodo locus ille Job intelligatur, quia huius loci non est. Tantum dico eam opinionem non esse aliorum auctorum approbatione receptam, et Christum hoc loco, et aliis similibus, non ideò fletum et stridorem dentium nominasse, ut duo suppliciorum genera notaret, quasi fletum calor, et fumus; stridorem frigus efflaturum sit: sed unam et eandem rem, id est, maximam tormentorum vim fletu, et stridore dentium significasse, quia utrumque qui vehementissimè torquentur, facere solent, et flet, et dentibus strident. Ad autem et fletus, et stridor dentium versus sit, an per haec duo, quae apud nos in supplicii fieri solent, maxima illa inferni supplicia per metaphoram declarantur, nihil ausim in unam, vel alteram partem affirmare; multum tamen verum fletum et stridorem, quam metaphoricum, et quia ita Hieronymus sentit, hinc futuram corporum resurrectionem probans; et quia quod proprie interpretari possumus, per figuram interpretari incredulorum hominum est, et quasi fidei diverticula quaerentium.

VERS. 15. — VADE. Hebraismus est hominis concedentis, quod rogatur, ut Jud. 11, 38, et 1 Reg. 17, 37, et 2 Reg. 14, 8, et Marc. 5, 34; Luc. 7, 50; et 8, 48; et Joan. 4, 50. *Vade, filius tuus vivit*; quemadmodum Galli dicunt, ut significant se, quod petitur, liberaliter et hilarè concedere, *allex, vous l'aurez*. Collegerunt veteres auctores, et hoc ex aliis consimilibus locis, ut infra, c. 9, 2, et Marc. 2, 5, et Luc. 5, 20, fidem unius alteri prodesse. Nam servus centurionis, aut fidem non habebat; aut si habebat, nec enim const. non propter suam, sed propter centurionis fidem sanatus est. Ita Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi. 5; Chrysostom., hom. 28; Ambros., libro 5 in Lucam.

VERS. 14. — CUM VENISSET. Accidit hoc simul atque

VERS. 14. — ET CUM VENISSET, etc. Aug., loco citato: *Hoc quando factum sit, id est, post quid, non ante quid, non expressit Matthaeus. Non enim post quod nar-*

Christus in synagoga Capernaum concionem illam habuisset, propter quam miratae sunt turbae, c. 7, 28, ut constat ex Marc. 1, 22, et ex Luc. 4, 32, et 24, et postquam demonium illud eiecisset, de quo Marc. 1, 24, et Luc. 4, 34, scriperunt, de quo Matthaeus mentionem non fecit. Describitur autem tota haec historia distinctis à Marco, ut Chrysos., hom. 28, et August., lib. 2, de Consens. evang., c. 21, admonerunt, narrat enim quatuor tantum apostolos Petrum, Andream, Jacobum et Joannem fuisse cum Christo, cum venit in domum Petri, eorumque iudicio monitum fuisse Petri socrum aegrotare, rogatumque curasse.

IN DOMUM PETRI. Duplex ex uno verbo oritur questio, altera quomodo tunc Petrus domum haberet, cum omnia jam reliquisset, c. 19, 27. Haereticorum interpretes respondere solent, non omnino Apostolos omnia sua reliquisse, sed curam administrationemque suorum hominum, quam Christum sequentes, et evangelio servientes, gerere non poterant; solitos tamen ad sua redire, cum evangelii praedicatione non impediebat. Vellent, ut opinor, boni isti viri Apostoli videri; sed quia similes Apostolis fieri nolunt, volunt sibi Apostolos similes facere. Nonnullos miror Catholicos interpretes, dum eorum commentarios minus cautè legunt, in eundem errorem adducios. Respondeo ergo Petrum domum non habuisse; nec enim mentus dixit: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*, c. 19, 27. Nec interpretari possumus reliquisse curam; quia dubium non est eo modo dicere voluisse se et ceteros apostolos omnia reliquisse, quo Christus paulò ante illi adolescenti dixerat, vers. 21: *Si vis perfectus esse, vade, vende universa quae habes, et da pauperibus, et veni, sequere me*. Ad haec enim verba Christi alludens Petrus dicit: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis?* Domus ergo Petri vocatur, non quia tunc erat, sed quia aliquando Petri fuerat, quam credibile est, quia pauperes erant, uxori et socru suae reliquisse; nisi ipsarum fortasse erat, et Petri vocabatur, quia Petrus in ea antequam apostolus esset, habitabat. Sed quia, Marc. 1, 29, dicit fuisse domum Simonis et Andreae, credibile est neutrius fuisse; sed patris eorum, quae eorum dicitur, sicut domus parentum dicitur etiam filiorum. Altera questio est, quomodo Petrus in Capernaum domum haberet, cum Bethsaidae civis esset, Joan. 1, 44. Nam haec in Capernaum facta esse constat. Marc. 1, 21, Luc. 4, 31. Haereticus interpretes fingunt eum duplicem habuisse domum, alteram Bethsaidae, ubi natus erat; alteram in Capernaum, ubi propter piscationis commoditatem habitabat. Erat enim Capernaum ad oram Genesarethici lacus piscatione nobilissimi; aut certe, quia Christus in Capernaum solebat habitare, eò domum suam transtulisse; scilicet non errore uno contenti, quòd Petrum bona sua negassent reliquisse, errorem alterum addiderunt, ut

ratur, post hoc etiam factum necesse est ut intelligatur; ac verisimile est, quae sequuntur usque ad v. 55 capituli sequentis ante sermonem Domini in mota acta fuisse.

Petrum jam factum apostolum altero tanto, quam unquam privatus piscator fuerat, locupletorem faceret. Catholicos sanè laudare non possum, qui hanc in re haereticorum, quam Catholicorum interpretationem sequi maluerunt, quasi non esset Deus in Israel; et viri docti, atque Catholici ad hanc questionem multò magis respondissent hanc domum Petri non fuisse in Capernaum, sed Bethsaidae, quae vicinissima erat, ita ut Christus exiens ex synagoga Capernaum Bethsaidam pransum, aut cenatum hro potuerit.

VERS. 15. — ET TETIGIT, ut apprehenderet manum ejus, ac levaret, ut exponit Marcus, c. 1, 31.

VERS. 17. — UT ADIMPLERETUR. Vide c. 2, 15.

IPSE INFIRMITATES NOSTRAS ACCEPTIT, *ἀκούσας*, accepit, dixit, pro, *ἔσπερας*, tulit, portavit, ut est apud Isaiam *וְהָיָה כִּי יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל* Hieronymus vertit ad verbum, *infirmi- tates nostras ipse portavit*. Septuaginta sensum non verba reddiderunt, *ὅσας τῶν ἀσθενῶν ἡμεῖς ἔσπερα*, ipse peccata nostra portat, more Sept., qui *λαβὼν* accipere solent dicere pro *ἔσπερα* portare, ut Levit. 17, 6, et 22, 9. Quòd à propheta de peccatis dictum erat, evangelista ad morbos corporis accommodat sive quia Christus corporis morbos, non nisi propter morbos animi curabat; sive, ut ait, hom. 28, Chrysost., quia morbi corporis peccati poena sunt, et plerumque ex morbis animi nascuntur; sive quia ita solet Matthaeus prophetas non ad eundem, sed ad similem sensum accommodare, ut c. 2, 15, 18.

VERS. 18. — VIDENS AUTEM TURBAS. Reddit tacite causam, cur stagnum trajecerit, nempe ut fugeret multitudinem ut c. 5, 1: *Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem*, Marcus, c. 1, 55, *dilecto valde surgens*, Lucas, c. 4, 42, *et die facta*, id est, primà luce, uterque significat Christum clam subfugere voluisse, ne se hominum turba sequeretur, ut Joseph., c. 2, 14: *Qui consurgens accepit puerum et matrem ejus nocte, et recessit in Aegyptum*. D. Augustinus, lib. 2, de Consensu evangelistarum, c. 21, putat non accidisse hoc postridie, quam concionem illam, c. 7, habuisset, et socrum Petri curavisset, quia Marcus et Lucas scribunt eum tunc in desertum recessisse. Sed intelligendum est recessisse in desertum trajecto lacu; nam ultra lacum, desertum et montes fuisse constat ex Marco 5, 11, et ex Luc. c. 8, 32.

VERS. 20. — ET DICIT EI JESUS. Cur Christus istum Scribam volentem ejus esse discipulum tam asperè rejecerit; mirum videri potest. Sed ex circumstantià personae, et ex Christi responso non est difficilis conjectura cognovisse Christum eum non tantum perfectionis, quam luci, aut gloriae causâ venire, ideòque propositâ paupertate terruisse, sicut filios Zebedaei, qui honoris eum causâ sequi volebant, expositâ crucis ignominia, dederet, *potestis bibere calicem*,

ubi erat solitudo. Hinc Marcus et Lucas scribunt eum in desertum recessisse.

VERS. 19. — ET ACCEDENS UNUS SCRIBAE; miraculis commotus Christum sequi affectabat, cuius ambitionem et dolorem animum Dominus perstringit: nam gloria et lucri cupiditate tenebatur.

VERS. 18. — TRANS FLETUM, Graecè, *trans lacum*,

quem ego bibiturus sum? infra c. 20, 22, et illum, qui satis sibi bonus esse videbatur, paupertatis propositâ perfectione, *si vis perfectus esse, vade, et vende universa quae habes, et da pauperibus, et veni, sequere me*, Chrys., hom. 28, Hilarius, Hieronyma, in Comment., August. sermon. 7 de Verbis Domini secundum Matthaeum, Theophylactus, et Euthym. in hunc locum.

FILIUS HOMINIS, *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*. Hinc olim Gentiles probare conabantur Christum virili semine natum fuisse, quod non *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, id est, filius hominis feminae; sed *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, id est, filius hominis maris diceretur, auctor Justinus, q. 66 ad Orthodoxos. Quorum ille argumento, non tam reortheod, quam ex aliis Scripturae locis probat Christum ex viri semine natum fuisse. Sed non est difficilis responso, filium hominis Hebraeorum idiomate nihil aliud, quam hominem significare. Nam cum omnes filios hominum generaliter Scriptura nominat, Adamum etiam primum hominem comprehendit, qui neque hominis maris, neque feminae filius fuit; sed tamen quia homo fuit, filius hominis appellatur. Nisi si quis malit dicere vocari filium hominis eo modo, quo eum filium Abraham, et filium David Scriptura vocat. Illa major et difficilior est questio, cur solus Christus in novo, solus Ezechiel in veteri Testamento ita vocetur. Nec enim memini alium quem praeter hos duos, aut certè tam frequenter et proprie ita vocari, licet communiter, et in genere omnes homines filii hominum appellerentur. Nam quòd Daniel, c. 7, 13, dicit: *Et ecce in nubibus caeli quasi filius hominis tenebatur*, omnes de Christo interpretantur, nec dubium est, quin de illo sit intelligendum. Cur Ezechiel ita vocatus sit, diximus in ejus commentariis, c. 2, 1, cur Christus, hic dicendum. Deliria veterum haereticorum praetermitti, quae, si quem scire juvat, Irenaeum legat lib. 1, c. 7, aliorum tantum opiniones recitabo. Quidam ergo sic appellari voluisse dicunt, ut ostenderet se eum esse, quem propheta humanam naturam sumpturum praedixerant, quemque filium etiam hominis appellaverant, Daniel. 7, 13. Haec est Epiphanius sententia adversus Noctianos, haeres. 57, et Theodoret in Comment in c. 7 Danielis. Alii filium hominis quasi Adami vocari putant, ut ostendat se patrem hominem non habere, sed per virginem ex Adam usque genos traxisse. Hae Gregorii Nazian. orat. 4, de Theolog. Alii, ut ipso nomine incarnationis suae magnum erga nos beneficium declararet, August. lib. 2 de Consens. evang., c. 1: *Commendans*, inquit, *nobis, quid misericorditer dignatus sit esse pro nobis*. Aliam alius locis rationem affert, quia erat etiam filius Dei, voluisse humanam naturam eà appellatione à divinâ distinguere, ut indicat epistola 174, et tract. 25 in Joannem. Alii sim-

placiter dicunt voluisse se verum esse hominem significare, ut Tertullian. in lib. de Carne Christi. Mihi vera ratio, cur sese ita vocaverit, duabus ex rebus petenda esse videtur; altera quod solus, ipse et Ezechiel ita vocetur, ut Irenæus, lib. 3, c. 18, notavit; altera, quod solus ipse se ita vocet. Nam alii in novo Testamento nunquam eum filium hominis appellabant. Ex priore re intelligimus posse eadem, aut simili de causâ, quâ Ezechielem filium hominis appellari. Cur autem Ezechiel ita vocatus sit, cum multas illic opiniones recensuerimus, illam R. Abraham maxime probavimus, vocari eum filium hominis, quia semper cum angelis loquebatur, qui eum, ut à se, qui homines non erant, sed videbantur, distinguerent, filium hominis appellabant. Nec enim ipse se, sed eum angelus ita vocat. Simili fortassè ratione Christus quia Deus erat, et filius Dei, quasi antithesis quâdam eum de se, ut homine, loquitur, filium hominis vocat: non quod alius, sed quod aliter filius Dei, quia Deus, et filius hominis, quia homo esset, quem admittit Augustinus indicavit. Ex posteriore probabilem conjecturam ducimus eum se non honoris, sed abiectionis causâ ita vocare, sicut apud prophetam vermem et opprobrium hominum se appellat, Psal. 21, 7. Nisi enim abiectionis nomen esset, alii etiam eum aliquando eod. m. modo vocavissent. Sed observamus Ezechielem nunquam à se, sed ab aliis; Christum nunquam ab aliis, sed à se filium hominis appellari. Ideò ergo se filium hominis appellat, ut significet se, cum in formâ dei esset, nec rapinam arbitraretur se esse æqualem Deo, exinansisse tamen semetipsum, formamque servi accepisse, et habitum inventam, ut hominem, Philipp. 2, 6, 7.

VERS. 21. — ALIUS AUTEM. Prius Christus illi dixerat: Sequere me, quod Mattheus tacet, Lucas dicit, c. 9, 59, idè petit à Christo facultatem patrem prius sepeliendi.

PERMITE ME PRIMUM IRE; ET SEPELIRE PATREM MEUM. Sunt qui putent nondum fuisse mortuum; sed sensum esse permittite me ire, et adesse patri meo jam seni, donec moriatur; eo mortuo et sepulto te sequere, quemadmodum et Lyranus interpretatur. Multo magis opinionem probò veterum interpretum Chrysost., hom. 28; Basili. in lib. de Const. monastic., c. 21 Theophylacti, et Euthymii, jam ejus patrem fuisse mortuum. Mortuum enim fuisse nomine sepultura declaratur; mortuum autem non fuisse, non declaratur. Et verisimile non est eum, quem Christus cognoscens vocabat, tam longi, tamque incerti temporis inducias petivisse. Nec mirandum esset Christum illi respondisse, sine mortuo sepelire mortuos suos, quia merito reprehendendus erat, si tam longo à Christo tempore jam vocatus abesse voluisset. Mirandum autem quod Christus eum ad sepeliendum quidem jam mortuum

VERS. 22. — DIMITTE MORTUOS, etc. Non prohibet officium pietatis, sed evangelizandi officium preferendum insinuat. Ac fortè petit ille ut patris curam gereret, usque ad ejus mortem: mortui penes animam mortuos corpore sepeliant: in qua magis sunt necessaria, cura. Prius illi dixerat Christus, sequere

patrem ire permisit; et manifestum est Christum, cum ita respondit, rem maxime mirabilem, et præter humanam opinionem dicere voluisse. Itaque qui hæc utuntur ratione, ut probent nondum illum patrem fuisse mortuum, quod vero simile non putent tam crudelem fuisse Christum, ut tantillum temporis ad sepeliendum jam mortuum patrem concedere noluerit, non mihi videntur satis Christi consilium intelligere. qui procul dubio docere voluit, cum ab eo vocamur, ne unius quidem diei, aut horæ moram etiam pietatis causâ, etiam ad sepeliendum jam mortuum patrem interponere debere, quominus è vestigio vocantem sequamur. Nullam majorem esse posse pietatem, quam ipsum sequi; cum ne patrem quidem, nisi propter ipsum, sepelire debeamus.

VERS. 22. — SINE MORTUOS. Manifestum est Christum elegantius ejusdem nominis ambiguitate uti voluisse. Cum enim bis nominet mortuos, dubium non est quin eodem utrobique modo non accipiat. Aut enim utrobique mortuos, aut utrobique vivos, sed metaphoricè mortuos appellaret. Quod utrumque fieri non potest; quia neque mortui mortuos, neque vivi vivos sepelire possunt. Mortuos ergo priore loco quidam infideles vocari putant, ut Hilarius, Chrysostom., hom. 28; Hieronym., Ambrosius in Psal. 48. Alii, quibus magis assentior, omnes peccatores, qui non de Christo, sed de hujus mundi rebus cogitant, ut August., lib. 4, de Trinitate, c. 5, et lib. 20, de Civitate, c. 6, et q. 6, in Mattheum, ut ad Ephes. 2, 1: Et vos convitificavit cum essetis mortui delictis, et peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis; et ad Ephes. 5, 14: Surge, qui dormis, et exurge à mortuis; et illuminabit te Christus; et 1 Tim. 5, 6: Nam que in deliciis est, vivens mortua est.

MORTUOS SUOS. Hic vocat mortuos, qui verè mortui sunt. Cur autem vocet suos, questione non vacat. Hilarius, Chrysostomus, et Euthymius colligunt hinc patrem ejus, quem Christus vocaverat, gentilem fuisse, ideòque suum appellare, quasi dicat, sine gentiles sepelire gentiles suos; sed credibile non est Christum hominem, qui Judæus non esset, ad prædicandum Evangelium vocavisse; cum etiam ad prædicandum gentibus non gentilem; sed Judæum vocaverit D. Paulum. Suos ergo vocat, qui sicut illi mortui sunt, suos, id est, sibi similes, quia utriusque, quamvis non eodem modo mortui sunt. Aut suos, id est, suum quemque patrem, suum filium, suam uxorem, ut loquitur Abraham, Genes. 25, 4: Dote mihi jus sepulchri vobiscum ut sepeliam mortuum meum, et vers. 15: Dabo pecuniam pro agro, suscipe eam, et sic sepeliam mortuum meum.

VERS. 23. — ET ECCE MOTUS MAGNUS FACTUS EST IN MARI. In lacu Genesareth. Itaque Lucas, c. 8, 23, stagnum appellat. Nemo enim nescit et illum, et Aspheltium

me, Lucæ 9. idè petit facultatem patris sepeliendi.

VERS. 24. — DORMIENS. Somno voluntario, ut ad illum opem discipuli confluenter, et suæ fidei temptationem agnoscerent. Atque hoc loco fides sumitur pro fiducia, cum res ipsis deserta videretur.

lacum mare propter magnitudinem vocari. Triâ autem videntur hic non casu, neque naturâ, sed consilio, et providentiâ Christi facta esse. Primum, quod Christus solus cum discipulis navim unam conscenderit, ut explicatur à Lucâ, c. 8, 22, ut posset liberius eorum reprehendere diffidentiam, quid timidi exis medicæ fidei? vers. 26. Secundum, ut tempestas eorta sit; excitat enim nobis ipse aliquando Deus tempestates, ut probet, sicut excitavit Job. Tertium, ut Christus dormiret, quem etsi verum et naturalem, non simulatum, ut quidam putant, somnum fuisse putandum est, tamen est credibile fuisse etiam voluntarium et procuratum, ut tempestas eo dormiente, et quasi sine ejus consilio oriretur.

VERS. 26. — IMPERAVIT. Fortè legendum increpavit, *ἐπετίμα*, ut Marc. 4, 59, et Luc. 4, 59, et 8, 24. Sic enim aliis locis solet vertere, et propius abest à Græco. Loquitur autem Christus ventis, tempestati; et morbis, aliisque rebus similibus, perinde atque si malis spiritibus loqueretur. Neque enim res naturales, sed rationales increpamus, ut infra, c. 17, 18, et Luc. 4, 35, 41, et 9, 42. Ideò, ut opi or, quia morbi et tempestates sæpe per malos spiritus immituntur; ut ait David, immissiones per angelos malos, Psal. 77, 49, et sicut Satan hominibus ventum validum à regione deserit, et concessit quatuor angulos domus, ubi filii, filiaque Job convivabantur, ita ut eos domus obruerit, Job. 1, 19.

VERS. 27. — PORRÒ HOMINES MIRATI SUNT. Qui homines? Hieronymus apostolos intelligit. Beda alios, qui in eadem erant navi. Sed nec apostolos miratos fuisse credendum est tot jam Christi miraculis assuetos; et alios in navi non fuisse, vers. 24 probatum à nobis est. Quare reliquum est, ut alios homines intelligamus, qui in aliis erant navibus. Nec enim tam clam Christus potuit discedere, quin multi etiam consensens navibus sequerentur, ut scribit Marcus, c. 4, 36. Est autem, ut ego arbitror, Hebraismus, quo nomine hominum vulgus significatur, ut supra, c. 5, 15: Ad nihilum valet ultra, nisi ut conculcetur ab hominibus, id est, ut Galli loquuntur, ab omnibus prætereuntibus. Et infra, c. 16, 15: Quem dicunt homines esse filium hominis? id est, quem vulgò dicunt?

VERS. 28. — DUO HABESTIS DEMONIA. Marcus, c. 5, 2, et Lucas, c. 8, 27, unius tantum meminerunt. Eadem tamen historia. Sed Mattheus de duobus mentionem fecit, quia duo erant; Marcus et Lucas de uno tantum, sive quia persona erat ubiior, ut Augustinus,

VERS. 28. — GERASENORUM. Græcè *Gergenenorum*; Marcus et Lucas Gadarenorum, Genes. 10. *Gergeni* vocantur in textu Hebræo, quam vocem retinuit Mattheus qui scripsit Hebræicè. Urbs autem *Gergesa* nulla amplius tum erat: propè illam Syri condiderunt Gerasam, ut eam vocat Josephus l. 3 Belli Judaici, c. 55, ac primis Ecclesiæ temporibus sic vocata est: unde vulgata editio regionem Gerasenorum vertit. Lucas vero Antiochenensis regionem Gadarenorum Græcè scripsit. Hoc enim nomine apud Syros Macedonia nota erat, inter præcipuas urbes Decapoles. Nam regio Gerasenorum à Pompeii temporibus subdita erat Gadarenis, quorum urbem Pompeius instaurari jusserat,

lib. 2 de Consensu evangelistar., c. 24, et Beda, et Strabus in commentariis existimant; sive, quod magis credo, quod alter sævior esset, multoque magis vexaretur, quippe qui ab integrâ legione demonum obsideretur, Marc. 5, 9, et Luc. 8, 30, ut Chrysostomus, Euthymius, et Theophylact. arbitrantur. Voluerunt enim Marcus, et Lucas miraculum illud de integrâ legione demonum, quod singulariter erat, singulariter persequi, ideòque alterum in hoc occupati silentio præterierunt: de hoc autem multa recensent, quæ Mattheus prætermissit.

DE MONUMENTIS EXEUNTES, quia in monumentis habitabant, ut declarat Marcus, c. 5, 3, et Lucas, c. 8, 27. Quo autem modo poterint in monumentis, id est, in sepulchris habitare, facile ex formâ veterum sepulchrorum intelligitur. Erant enim sepulchra cavernæ aut in rupibus excisæ, aut lapideæ, vel latericis opere cæmentate, quales nunc sunt cellæ vinarie; et ex Christi sepulchro manifestum est, quod excisum erat in petrà, c. 27, 60, et in quod Joannes, et Petrus intrarunt, Joan. 20, 6, et tres illic mulieres portantes aromata ingressæ sunt, Lucæ 24, 5. Quæri propter hunc locum solet, quare demoniaci illi in sepulchris habitarent. Chrysostomus, hom. 28, Euthymius et Theophylactus id à demonibus factum fuisse dicunt, ut homines in eum errorem inducerent, quem Chrysostomus indicat suo tempore viguisse, mortuorum animas in demones commutari. Eam Platonico modo fuisse sententiam D. August., lib. 9, de Civitate, c. 11, auctor est. Eademque Tertullianistarum scribit in lib. de Hæres. ad Quadrul., c. 86. Alii putant demones eos, quos torquebant, idè in sepulchris habitare cogisse, ut magis horrore loci, festoreque vexarent. Alii libenter in sepulchris versari demones, ut odio generis humani mortuorum corporibus illudant. Nam et de Mosis corpore Michaelem Archangelum cum diabolo contendisse legitur in epist. Jud. 9. Unde, ut opinor, laudabilis Ecclesiæ consuetudo nata est in sepulchris ponendi cruce, et sacramta exorcismis aquam aspergendi. Veram causam mihi videtur obscure Lucas, c. 8, 27, indicasse, neque vestimento, inquit, induebatur, neque in domo manebat, sed in monasteriis. Quod idè dicit, ut probet sævum admittim fuisse demonium; unde colligimus fidèrè in domo non habitasse, quòd nemo demoniacum propter sævitiam domo recipere audeat; exclusus autem communi hominum habitatione in sepulchra, quia, ut diximus, quasi camera erant, sese recipiant.

in gratiam Demetrii liberti sui hinc oriundi. Ia Pезronius Abbas qui addit in eam regionem gentium se contulisse Dominum, quòd ibi plures essent Judæi, in quos humaniores erant Geraseni ex Josepho, loco citato, c. 55, 53. Decapoles autem quinque urbes sitæ erant prope Jordanis fontes, alie ultra lacum, atque hæc urbes ad Græcos Syriæ pertinebant, ex Plinio, l. 5, cap. 18. Unius tantum enumeram mentionem faciunt Marcus et Lucas, quòd forte allex ex his multo notior esset: in quo erat legio demonum, ut respondet Augustinus, aut quòd hie solus à Christo curatus fuerit.

VERS. 29. — Quid nobis et tibi. Antequam hoc demones dicerent, jusserat eos Christus exire, ut ait Marcus, c. 5, 8: *Dicite enim illi: Esi, immunde spiritus, ab homine isto, et* Luc. c. 8, 29: *Præcipiebatur enim spiritui immundo, ut exiret ab homine.* Ideo Christum deprecatur. Mattheus factum narrat, facti causam tacet.

Quid nobis et tibi? Non videtur mihi esse sensus, quid nobis tecum commune est, ut plerique interpretantur. Hoc enim fuisset injuria potius Christum afficere, quam exorare, quasi negarent se servos, illum dominum esse, sicut Israelitæ dixerunt, cum se à regno Davidis eximerent, *quæ nobis pars in David?* 5 Reg. 12, 16, sed sensus potius est, quid tibi mali facimus, quamobrem nos ejicias? Alios prætereuntes laedere solemus, te non attingimus, non invadimus, sed veneramur, sed adoramus, sed Dominum confitemur, ut 2 Reg. 16, 10, *quid mihi, et vobis est filii Sarvie?* id est, quid feci vobis, cur me hujus tentationis Dei fructu privavitis? Nec enim negat sibi quidquam cum illis esse commune, cum eorum rex et dominus esset, et 2 Par. 35, 21: *Quid mihi et tibi est rex Juda?* ait rex Aegypti, aliquid enim illis erat, cum prius amici essent: sed quid tibi feci mali, quam occasionem dedi, ut contra me in prælium exires? An demones isti, et alii Christum cognoverint à theologis quaeritur. Vetustam quorundam opinionem, qui existimabant demones cognovisse, diabolum verò demoniorum principem ignorasse merito in commentariis Hieronymus refellit. Hieronym. verò ipse et Augustinus, lib. 9, de Civit. c. 21, Remigius apud D. Thomam, et plerique ex posterioribus theologis, non certà quidem scientiâ, sed probabili conjecturâ, et suspitione cognovisse dicunt. Si enim certò cognovissent, conati utique essent ejus mortem impedire. Atqui non impediverunt; sed procurarunt. Miserunt enim in cor Judæ, ut eum traderet Joan. 13, 2, sicut paulò post cum cognovissent, per uxorem Pilati impedire voluerunt infra, c. 27, 19: *Nihil tibi, et justo illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum.* Quid ex litteris sacris colligatur in theologicis scholis explicavimus. Primum antequam predicare inciperet, non fuisse à demonibus cognitum, an filius Dei, et verus Messias esset, quia si cognovissent, non tentassent, et quia in hoc tentarunt, ut id exploratè cognoscerent: *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant, et si filius Dei es, mitte te deorsum,* supra, c. 4, 5, 6. Post tentationem verò certò cognovisse demones illum verum Filium Dei, verumque Messiam esse, et ex hoc loco non obscurè colligitur, et ex aliis etiam perspicuum est Marci, 1, 34: *Et non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum;* et Luc. 4, 41: *Exibant autem daemonia à multis clamantia, et dicentia, quia tu es Christus filius Dei, et incerpans non sinebat ea loqui, quia sciebant eum esse Christum.* Mysterium tamen mortis ejus, quod è ratione homines esset ab ipsorum tyrannide liberaturus, credibile est non benè cognovisse, quia si

VERS. 29. — Ex miraculis suspicabantur esse Filium Dei. Venisti hinc ante tempus, ante ultimum ju-

cognovissent, nunquam Judam ad proditionem incitassent. Somnia tamen uxoris Pilati, utrum à demonibus, vel ab angelis, vel à naturâ profecta fuerint, incertum illud credendum, quod insignis theologus D. Thomas admonuit, divinitus impeditum fuisse demones, quò minus multa de Christo cognosceret, quæ non impeditus naturâ suâ faciliè cognovisset.

VENISTI HUC ANTE TEMPUS TORQUERE NOS. Dubium, quæ quibus sint verba jungenda. Quidam enim illud, *ante tempus*, cum verbo, *venisti*, conjungunt, quasi querantur demones Christum ante tempus in hunc mundum venisse. Quorum sententiam nullo modo probare possum; nec enim demones ignorare poterant tempus adventus Christi à prophetis designatum jam fuisse transactum, cum id homines mediocriter docti scirent. Nec adverbium illud, *hinc*, mundum, sed regionem illam Gerasenorum, in quam Christus tunc venerat, et ubi antea demones liberi, et veluti impune grassabantur, significare arbitror. Illud ergo, *ante tempus*, cum sequentibus copulandum est, quod venisti torquere nos, antequam tempus sit, ut torqueamur. Cur autem ante tempus se torqueri dicant, major est questio. Mirum quanto consensu plerique veteres auctores, quorum nomina in theologicis scholis recitarius, et hic recensere et longum esset, et non necessarium, docuerint demones ante diem judicii non torqueri, quòd Petrus scribat, epistolâ 2, c. 2, 4: *Si angelis peccantibus non peperci, sed reduentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in judicium reservari,* et Judas, vers. 6: *Angelos, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerant æterni domicilio, in judicium magne diei vinculis suis sub caligine reservavit.* Sic ergo interpretantur, queri demones ante tempus, id est, ante diem judicii se torqueri, quemadmodum, can. 8, Hilarius exponit. Sed tendenda opinio, quæ in Ecclesiâ jam invaluit, etiam tunc torqueri demones, et quòcumque eant, ut scribit Strabus in c. 5 epistolæ ad Philippenses, sua se cum supplicia circumferre; minus tamen puniri nunc, quia et vagandi per mundum hunc, et hominibus nocendi potestatem habent, quam non sunt post judicii diem habituri. Atque itaque ita fortasse antiquorum illorum sententiam interpretari possumus. Illud non dubio sensum hujus loci esse, *ante tempus*, id est, ante diem judicii, quia Lucas 8, 31, scribit rogasse demones Christum, ne sibi imperaret, ut in abyssum irent, quasi eodem modo, quò post judicii diem, ante tempus exiendi. Ex hac questione alia suboritur, an diem judicii noverint? Si enim non noverant quomodo dicere poterunt, *ante tempus*, id est, ante diem judicii se torqueri. Augustinus in eâ sententiâ est, ut existimet putasse demones, cum Christum viderent, judicii diem, quem nondum expectabant, instare. Sic enim interpretatur, *ante tempus*, id est, antequam putabamus. Quam interpretationem plerique secuti sunt. Sed demones diem judicii ignorare dudici diem; vel quia non putabant tam citò Christum venturum.

bium esse non debet, cum et angeli, qui in cælis sunt, cum ignorent, c. 24, 56; sciebant tamen tunc nondum venisse, ideò conqueruntur *ante tempus* se torqueri. At quomodo torquebantur? quia invitè ex iis quos obsidebat, expellebantur; et incredibile non est aliquem illis cruciatum, ut exirent, Christum addidisse.

VERS. 30. — ERAT AUTEM NON LONGÈ. Græcè, *erat autem longè*, sensu contrario. Græcam lectionem nonnulli magis probant, et Latinam corrigunt, homines alioqui minimè Græci. Non faciunt tamen sine argumentis, primum quòd omnes Græci codices affirmationem, non negationem habeant. Deinde quòd verosimile ab eo loco, quem infestum habebant, pepulisse. Sed non dubio Latinam lectionem incorruptiorem esse, et quia omnes etiam veteres et novi Latini codices, et quia omnes antiqui interpretes præter Euthymium ita legunt, et quia Marcus, c. 5, 11, et Lucas, c. 8, 52, dicunt: *Erant autem ibi*, id est, in eo loco, quod Mattheus dicit, *non longè*, et quia Lucas dicit, *in monte*, Marcus, *juxta montes*, quos propè lacum fuisse certum est, et quia, ut paulò infra dicturi sumus, propterea Christus concessit, ut in porcos irruerent, ut qui illic aderant, et qui curati fuerant, ex porcorum interitu cognoscerent, quàm multi et quàm savi demones fuissent; quod neque cognovissent, si porcos non vidissent; nec vidissent, si procul fuissent. Quæritur à quibusdam quomodo porci illic esse poterint, quibus nefas esset vesci Judæos? Nonnulli putant Judæos ejus regionis contra legem porcos habuisse. Ideoque Christum eos, in quâ re peccabant, in eâ mulctare voluisse, Rupertus. Probabilius mihi alii dicere videntur Gadaram, et alias ibi vicinas civitates Græcæ fuisse religionis, ut Josephus, lib. 17 Antiq., c. 15, auctor est, ideoque porcos habuisse. Cur ergo Christus eò ibat, cum non venisset nisi ad oves quæ perierant domùs Israel? c. 15, 24. Respondet non solum in Græcis, sed etiam in Latinis civitatibus multos tunc fuisse Judæos, quorum causâ Christus eò ibat. Præterquam quòd Gadara propriè ad regnum Judææ pertinebat, sed, ut ait Josephus, à Cæsare fuerat Græcis ad habitandum attributa.

VERS. 31. — DEMONES AUTEM ROGABANT EUM DICENTES. Duo demones petiverunt, alterum ne in abyssum mitterentur, ut Lucas, c. 8, 31, expressit; alterum, ut mitterentur in porcos. Cur rogaverint ne mitterentur in abyssum, vers. 29, declaravimus. Cur rogant ut mittantur in porcos; multas causas apud varios auctores lego. Chrysostomus, hom. 29; Euthymius et Theophylactus ideò petivisse suspicantur, ut homines ejus civitatis porcorum affecti damno Christum non reciperent; quam conjecturam exitus videntur confirmare vers. 34: *Et rogabant eum, ut transiret à finibus suis.* Alii odio hominum id fecisse, quorum

VERS. 32. — IRE. Permissit Christus, tum ut ostenderent quomodo demones in homines viderent, si Deus sineret; tum ut liqueret contra Sadduceos extare spiritus. Quod malè petebant demones, ut necer-

porcorum cum nocere non possunt, bonis, si possunt, nocent. Quom rationem magus ille Hilarion, ut in ejus Vita Hieronymus scribit, cum ex ingenti quodam cameleo demones ejecisset, afferebat. Quod et ex hoc loco, et ex Job exemplo probat. Magis mirum, cur id Christus concesserit. Ejus rei Hieronymus hanc rationem reddit, ut eâ vexatione ejus civitatis homines ad salutem adducerentur. Rupertus verò, ut ante meminimus, ut cives illos Judæos, qui contra legem porcis utebantur, porcorum jacturâ puniret. Hilarius indicat Sadduceorum causâ id factum esse, qui spiritus esse negabant, ut reipsâ viderent spiritus esse. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius tres rationes afferunt. Prima est ut qui liberati fuerant beneficii magnitudinem agnoscerent, videntes quàm multitudine demonum liberati essent. Secunda, ut sciremus ne in porcos quidem, nisi Deo permittente, demones habere potestatem. Tertia, ut liberati qui ipsi passi fuissent, intelligerent, nisi à Deo servati essent, cum viderent porcos simul actû in eos demones ingressi essent, precipitatos in mare. Hilarion apud Hieronymum, ut appareret quanta ex uno homine demonum multitudo ejecta esset, cum totum porcorum gregem impleverit. Quod autem idem Chrysostomus et Augustinus, tractatu 6 in can. Joann., dicunt Christum etiam ostendere voluisse demones in hominibus porcorum modo viventibus libenter habitare, verum, sed mysticum est. Queri etiam à quibusdam solet cur Christus tam mitis, ut arundinem quassatam non confringeret, et linum fumigans non exstingeret, tantum illis civibus damnum intulerit. Respondeo voluisse Christum, ut etiam porci gloriæ Dei, et hominum salutis servirent. Servierunt autem gloriæ Dei, quia suâ præcipitatione Christi potestatem declararunt. Hominum autem salutis servierunt, si cives illi pro eo ac debuerunt, viso miraculo Christum recepissent. Sed impedivit humana militiâ divina consilia.

VERS. 32. — IN MARE. In lacum Genesareth, ut Hieronymus in locis Hæbraicis interpretatur. Nam mare propter magnitudinem appellari diximus, vers. 24. Quod autem quidam dicunt alium quemdam fuisse in montibus Gadarenæ lacum, de quo Strabo mentionem fecerit, quique postea ab incolis aggeratus modo non extat, in eumque fuisse porcos precipitatos, tam alienum est, ut refutare non libeat. Quid enim opus est, tam longè lacum, qui non extat, querere; cum tam prope mare, quod extat, habeamus?

VERS. 34. — ROGABANT EUM, UT TRANSIRET A FINIBUS EORUM. Cur isti homines Gadareni Christum non admiserat, incertum. Hieronymus et Beda putant eos id humilitate fecisse, sicut Petrus, Luc. 5, 8, rogabat Christum: *Exi à me Domine, quia homo peccator sum.* Alii timore, ne alios etiam demones ab hominibus ejectos in ipsorum greges immitteret, quod ex Marci, 5, 15, et Luca 8, 35, 37, confirmatur, qui scribant

rent, permisit Christus, ut illustrius fieret miraculum. Demones verò id petierunt, ut regionis illius incolæ damno porcorum affecti Dominum non reciperent.

eos valde timuisse. Ita Theophylactus, Euthymius quod de hominibus Gadarenis, id est, Græcorum consuetudine nimis sapientibus, quos nunc vulgò politicos appellamus, facilis est creditus. Nam et nunc

CAPUT IX.

1. Et ascendens in naviculum transfretavit, et venit in Iavitatem suam.

2. Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide, filii; remittuntur tibi peccata tua.

3. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphematur.

4. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

5. Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: Surge, et ambula?

6. Ut autem sciat quia Filius hominis habet potestatem in terrâ dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.

7. Et surrexit, et abiit in domum suam.

8. Videntes autem turbæ timebant, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

9. Et cum transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Mattiam nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum.

10. Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani et peccatores venientes, discumbentibus cum Iesu et discipulis eius.

11. Et videntes pharisæi, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis et peccatoribus manducet et magister vester?

12. At Iesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicis, sed malè habentibus.

13. Euntes autem, discite quid est: Misericordiam volo, et non sacrificium: non enim veni vocare justos, sed peccatores.

14. Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicentes: Quare nos et pharisæi jejunamus frequenter: discipuli autem tui non jejunant?

15. Et ait illis Iesus: Numquid possunt filii sponsi lugere quandùm cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, et jejunabunt.

16. Nemo autem immittit commissuram panni rubri in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem jus à vestimento, et pejor scissura fit.

17. Neque mittunt vinum novum in utres veteres: alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt, et ambo conservantur.

18. Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit, et adoravit eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet.

19. Et surgens Iesus, sequebatur eum, et discipuli eius.

20. Et ecce mulier que sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti eius.

multi sunt, qui Christum potius, id est, eos, qui Christum sequuntur, quam porcos, atque, hæreticos, et omnibus vitis inquinatos homines simili specie humanae proutitæ ex suis civitatibus expellunt.

CHAPITRE IX.

1. Jésus étant entré dans une barque, repassa la lake, et vint à sa ville.

2. Et voilà qu'on lui présenta un paralytique couché sur son lit, et Jésus voyant leur foi, dit au paralytique: Mon fils, ayez confiance; vos péchés vous sont remis.

3. Aussitôt quelques-uns des scribes dirent en eux-mêmes: Cet homme blasphème.

4. Mais Jésus connaissant leurs pensées, dit: Pourquoi pensez-vous le mal dans vos cœurs?

5. Lequel est le plus aisé de dire: Vos péchés vous sont remis; ou de dire: Levez-vous, et marchez?

6. Or, afin que vous sachiez que le Fils de l'homme a sur la terre le pouvoir de remettre les péchés; Levez-vous, dit-il alors au paralytique; emportez votre lit, et vous en allez en votre maison.

7. Et il se leva et s'en alla en sa maison.

8. Le peuple voyant cela, fut rempli de crainte, et rendit gloire à Dieu de ce qu'il avait donné une telle puissance aux hommes.

9. Jésus sortant de là, vit en passant assis au bureau des impôts, un homme nommé Mattieus; et il lui dit: Suivez-moi. Et se levant, il le suivit.

10. Or, il arriva que comme Jésus était à table dans la maison, il y vint beaucoup de publicains et de pécheurs, qui se mirent à table avec Jésus et ses disciples.

11. Ce que voyant les pharisiens, ils dirent à ses disciples: Pourquoi votre maître mange-t-il avec des publicains et des pécheurs?

12. Jésus les entendant, leur dit: Ce ne sont pas ceux qui se portent bien qui ont besoin de médecin, mais les malades.

13. Allez donc, et apprenez ce que veut dire: Je veux la miséricorde et non le sacrifice, car je ne suis pas venu appeler les justes, mais les malades.

14. Alors les disciples de Jean l'aborderent, et lui dirent: Pourquoi les pharisiens et nous jeûnons nous souvent, et vos disciples ne jeûnent-ils point?

15. Jésus leur répondit: Les amis de l'époux peuvent-ils être dans le deuil, pendant que l'époux est avec eux? Mais un jour viendra où l'époux leur sera ôté; et alors ils jeûneront.

16. Personne ne met une pièce de drap neuf à un vieil habit, parce que le neuf emporte une partie du vieux, et il le déchire encore davantage.

17. Et l'on ne met point non plus de vin nouveau dans de vieux vaisseaux, parce que, si on le fait, le vaisseau se rompt, le vin se répand, et les vaisseaux sont perdus. Mais on met le vin nouveau dans des vaisseaux neufs; et ainsi le vin et les vaisseaux se conservent.

18. Comme il leur disait ces choses, un chef de la synagogue l'adora et l'adora, en disant: Seigneur, ma fille vient de mourir; mais venez lui imposer les mains, et elle vivra.

19. Alors Jésus se levant, le suivit avec ses disciples.

20. Et voilà qu'une femme qui depuis douze ans était affligée d'une perte de sang, s'approcha par derrière et toucha la frange de son vêtement;

21. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum vestimentum ejus, salva ero.

22. At Iesus conversus, et videns eam, dixit: Confide, filia: fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora.

23. Et cum venisset Iesus in domum principis, et vidisset ibidem et turbam tumultuantem, dicebat:

24. Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

25. Et cum ejecta esset turba, intravit: et tenuit manum ejus. Et surrexit puella.

26. Et exiit fama hæc in universam terram illam.

27. Et transiit inde Iesus, secuti sunt eum duo cæci, clamantes, et dicentes: Miserere nostri, fili David.

28. Cum autem venisset domum: accesserunt ad eum cæci: et dixit eis Iesus: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Uti que, Domine.

29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis.

30. Et aperti sunt oculi eorum, et comminatus est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat.

31. Illi autem excecantes, diffamaverunt eum in tota terrâ illâ.

32. Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.

33. Et ejecto dæmonio, locutus est mutus et miratus sunt turbæ, dicentes: Nunquam apparuit sic in Israël.

34. Pharisæi autem dicebant: In principio dæmoniorum eiecit dæmones.

35. Et circumbat Iesus omnes civitates et castella, docens in synagogis eorum, et prædicans Evangelium regni, et curans omnem languorem, et omnem infirmitatem.

36. Videntes autem turbæ, misertus est eis: quia erant vexati, et facientes sicut oves non habentes pastorem.

37. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa, operarii autem pauci.

38. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

COMMENTARIA.

VERS. 1. — ET ASCENDENS. MARCUS c. 2, 5, et LUCAS c. 5, 18, hæc prius narrant, quàm que superiore capite à Matthæo dicta sunt. Sed ex ipsis illis patet ordinem eos non servasse temporis.

IN CIVITATEM SUAM. Nonnulli Nazareth Christi civitatem vocari putant, ut LUCAS 2, 39. Hieronymus in comment. quod non improbat August., lib. 2 de Consensu evangelistarum, c. 25, monet tamen, si hæc sequamur opinionem, dicendum esse Christum primò visse in Nazareth civitatem suam, deinde ex Nazareth rediisse ad Capharnaum, ubi hæc que sequitur, acciderunt. Alii, quod longius à vero distat, Bethlehem intelligunt, ut Sedulius, lib. 5 Carm.

VERS. 1. — CIVITATEM SUAM. Capharnaum, ubi frequentius habitabat. Civitas ejus dicitur ratione habitationis, ut Nazareth ratione educationis.

21. Car elle disait en elle-même: Si je toucho seulement son vêtement, je serai guérie.

22. Jésus se retournant alors, et la voyant, lui dit: Ma fille, ayez confiance; votre foi vous a sauvée. Et depuis ce moment-là, cette femme fut guérie.

23. Lorsque Jésus fut arrivé à la maison de ce chef de synagogue, et qu'il eut vu les joueurs de flûte, et une troupe qui faisait grand bruit, il leur dit:

24. Retirez-vous, car cette jeune fille n'est pas morte; elle n'est qu'endormie. Et ils se moquaient de lui.

25. Après qu'on eut fait sortir tout ce monde, la prit par la main; et la petite fille se leva.

26. Et le bruit s'en répandit dans tout le pays.

27. Comme Jésus sortait de ce lieu, deux aveugles le suivirent, et ils criaient, en disant: Fils de David, ayez pitié de nous.

28. Et lorsqu'il fut arrivé en la maison, ces aveugles s'approchèrent de lui; et Jésus leur dit: Crovez-vous que je puisse faire ce que vous me demandez? Ils lui répondirent: Oui, Seigneur.

29. Alors il leur toucha les yeux, en disant: Qu'il vous soit fait selon votre foi.

30. Et leurs yeux furent ouverts, et Jésus leur fit défense avec menace, disant: Prenez bien garde que qui que ce soit ne le sache.

31. Mais eux s'en allant répandirent sa réputation dans tout ce pays.

32. Après qu'ils furent sortis, on lui présenta un homme muet, possédé d'un démon.

33. Le démon ayant été chassé, le muet parla; et le peuple en fut dans l'admiration, et ils disaient: On n'a jamais rien vu de semblable en Israël.

34. Mais les pharisiens disaient: Il chasse les démons par le prince des démons.

35. Et Jésus parcourait toutes les villes et les bourgades, enseignant dans les synagogues, prêchant l'Évangile du royaume, et guérissant toutes sortes de maladies et d'infirmités.

36. Et voyant la multitude, il en eut compassion parce qu'ils étaient languissants, et couchés par terre comme des brebis qui n'ont point de pasteur.

37. Alors il dit à ses disciples: La moisson est grande, mais il y a peu d'ouvriers.

38. Priez donc le maître de la moisson qu'il envoie des ouvriers en sa moisson.

Intravit natale solum, quo corpore nasci se voluit, patriamque sibi pater ipse dicitur, ibidemque paralyticum sanatum putat. Melius eodem loco idem Augustinus, et Chrysost., Beda, Strabus, Hugo, Lyrantus civitatem Christi vocari Capharnaum. Nam omnes tres evangelistæ ita loquuntur, ut omnino significet recta eum viâ venisse, et statim ea, que de paralytico narrant consecuta. Cur autem Capharnaum Christi civitas appelleretur, non omnibus convenit. Augustinus, Beda, Strabus, Hugo et Lyrantus existimant id eum vocari civitatem, quia Galilææ metropolis erat, cui subiecta erat Nazareth civitas Christi: sicut Romanus appellatur non solum, qui in ipsa urbe Romæ, sed etiam qui in oppidis, que sub ejus jurisdictione sunt, aut habitant, aut natus est. Chrysostomus verò, Theophylactus, et Euthymius, quòd in